KEMAL GALİB BALKAR

HAKİMLİK HATIRALARI

VE

KARAR ÖRNEKLERİ

(Sadece Hakimlik Hatıraları Kısmı Taranmıştır

ANKARA
YENİ CEZA EVİ MATBAASI
1943

Muhterem dostum
Sabih Alaçam'a
24/5/49 K. Balkan

ÖNSÖZ

Şimdi devam ediyor mu bilmem. Bizim talebeliğimiz zamanında İstanbul Hukuk Fakültesinin güzel bir adeti vardı. Talebe cemiyeti her sene fakülteyi ikmâl eden arkadaşlar için bir veda çayı tertip ederdi. Bu çaylarda nutuklar söylenir, hayat yolculuğuna çıkan arkadaşlar, hayırlı muvaffakiyet temennileriyle, uğurlanırdı.

1338 - 1339 yılı mezunları şerefine verilen çay ziyafeti için Galatasaray Lisesinin salonunda toplanmıştık. Talebe namına nutuk söylemek vazifesi bana verilmişti.

Orada söylediğim sözler arasında takriben şu cümleyi ehemmiyetle kaydetmiştim: «memleket halkı adalet cihazının kararlarına Potesdamdaki değirmenci gibi inandığı vakit cemiyetimiz sağlam temellere oturmuş olur.» Bu sözleri sarsılmaz bir iman ile söylemiştim. Aradan epeyce zaman geçti; bu müddet içinde fikrimde, tecrübelere ve müşahedelere dayanan bir çok değişiklikler hasıl oldu. Görüşlerimin ufku genişledi; fakat bu iman hiç bir zaman tezelzül etmedi, bilâkis kuvvetlendi, köklendi. Hep bu adalet idealinin tesiri altında çalıştım.

Bu kitaba giren hatıralar, o ideal peşinde geçen hakimlik hayatıma aittir. Kararlar da bu gaye ile harcanmış emeklerin örnekleri olarak o hatıralara eklenmiştir.

Bu küçük kitabın derlediği hadiseler buraya hüviyetlerinde hiç bir değişiklik yapılmadan alınmıştır. Bence bu yazılara bir kıymet tanımak lâzım gelirse bu kıymet hikâye edilen şeylerin fevkalâdeliğinden değil, olan şeylerin oldukları gibi nakledilmesinden ileri gelmektedir.

On bir sene evvel verdiğim kararlardan müsveddelerini muhafaza edebildiklerimi burada topladım. Onları şimdi tekrar okuduğum zaman bir çok noksanlarını buldum. Bazı noksanları metinlerin arasına ilâveler yaparak tashih ettim. Bir kısmına ise hiç dokunmadım.

...... da ve Samsun'daki çalışmalarım ilk tatbikat devresi idi. Beyoğlu Sulh Hakimliği ise beş altı senelik ayrılıştan sonra yeni bir acemilik devresi oldu. İyi iş, bilerek harcanmış çok emekle meydana gelir. Ben bu kararları vücude getirmek için çok çalıştım; fakat şimdi görüyorum ki bunlar istediğim kadar mükemmel olmamış, buna rağmen bu kararların bizim adliyemizde yerleşmiş usullere uygun olmaması, bence bunların en kıymetli tarafını teşkil eder. Bu kararlarda adliyemizin alışık olmadığı bir çalışma sisteminin adım adım ileri gittiği, olgunlaştığı görülmektedir.

Gençliğimde elime böyle özünü hayattan alan örnekler geçseydi, çok memnun olurdum. Bunu düşünerek hakimlik mesleğine girecek genç hukukçulara bu örnekleri sunmak arzusu içimde ateşlendi, bir ihtiyaç haline geldi. İşte bu sahifeler o ihtiyacın ifadesidir.

Ankara: 15 Temmuz 1942

Hakimliğe hazırlanırken

İstanbul Hukuk Fakültesinin son sınıfında idim. İmtihanlara başlamıştık. Ben derslerimi evde gözden geçiriyor, sokağa çıkmıyordum. Sabah kahvaltısından sonra çalışmaya koyulmadan gazeteme göz gezdirmek adetimdi. Gazetede bizim talebe cemiyetinin bir ilânını gördüm; cemiyet Adliye Vekili merhum Necati bey şerefine tertip ettiği çay ziyafetine arkadaşları davet ediyordu.

Öğleye kadar çalıştıktan sonra Kadıköyü'nün meşhur iki buçuk vapuriyle Darülfununa gitmeğe karar verdim. Zeynephanım konağına vardığım zaman saat dörde geliyordu. Cemiyet reisi Vacid'i [1] gördüm; biraz hiddetli gibiydi. Biraz canı sıkılmışdı; sebebini anlamak, kendisine yardım etmek istedim. Vacid benim sabahları gazeteyi ihmal etmediğimi biliyordu. İlânı gördüğümden emin olduğunu gösteren bir tavırla «daha erken gelmen icabederdi» dedi. İdare Heyetindeki arkadaşlar düşünmüşler, taşınmışlar, Ad-

[1] Ayvalıkta avukatlık eden bir arkadaşımız.

liye Vekiline hitaben nutuk söylemek vazifesini bana vermişler.

Vacid evimin adresini biliyordu. Böyle mühim bir iş için on onbeş kelimelik bir telgırafla beni haberdar edebilirdi. Cemiyet reisi olarak tedbirlerini vaktinde almadığı için ben de onu tenkit ettim, barıştık.

Kendisine bir vekil huzurunda talebe namına nutuk söylemek gibi mesuliyetli bir işi üzerime almak için mevzuun talebe tarafından tesbiti zaruri olduğunu söyledim. Saat dört buçuk olmuştu. Vacid'in bin türlü işi vardı. Benim bu husustaki kararımın katî olduğunu öğrenince başka çare bulamadı. Hemen mevcut arkadaşları topladı. Mevzular tesbit edildi. Ben mevzuların haricine çıkmaktan mesul olacaktım; dahilinde kaldığım müddetce mesuliyet bütün talebenindi.

Ortada o zaman için bizi en çok alâkadar eden 460 numaralı avukatlık kanunu idi. Avukatlık kanununu şiddetle tenkit ettim. Bununla berarer memleketin her hangi köşesinde olursa olsun gösterilecek vazifeyi yapacağımızı söyledim. [1]

Hakimlik Yolunda

Teşrinisaninin ilk haftasıydı. Bana verilen vazifemin başına gitmek üzere Karadenize açıldım. Üç dört günlük fırtınalı bir seyahattan sonra bir akşam karanlıkta «........» a çıktım. Yolda burasını tanıyanlardan ögrendiğime göre Cıhan oteli memur kesesine elverişli ve oldukca te-

[1] 26 Haziran 1340 tarihli Vatan ve Vakit gazeteleri.

mizdi. O geceyi bu otelde geçirdim. Sabah saat yedi buçukta kalktım. Yıkanıp giyindikten sonra otelin altındaki kahvehanede sıcak bir çay içtim. Saat dokuza doğru yola çıktım. Garsonların verdikleri izahat ile Hükûmet konağına doğru gidiyordum. Nihayet konağı buldum. Ortası bir meydanlık halinde büyükce bir bina. Kapıdan içeriye girdim. Etrafıma bakındım; Adliye teşkilâtına ait levhalar gözüme ilişti. Koridorda gezinmeğe başladım. Saat ona geliyordu. Henüz kimseler yoktu. Benim saatimde bu kadar büyük bir yanlışlık olduğunu tahmin etmiyordum. Uzaktan temiz ve düzgün kıyafetli bir zat göründü; bana doğru yaklaştı; selâm verdi.

— Mahkememize tâyin edilen âza mülâzimi Kemal Galib bey siz misiniz?

— Evet..

— Daha erken.... arkadaşların toplanması için biraz beklemek lâzım.... şuracıkta iyi çay yapan bir kahvehane var. Buyurun birer çay içelim, o zamana kadar arkadaşlar toplanır.

Bir dakika evvel tanıştığım bu nazik arkadaşın refakatinde hemen kapının yanındaki kulubeye girdik. Şivesinden Erzurumlu olduğu anlaşılan çaycıya emirler verdi. Taze çay hazırlattı. Bu zatın hakkı vardı. Hazırlanan çay nefisdi. Yarım saat kadar oturduk, konuştuk. Bana mahkemedeki mesai arkadaşlarım hakkında izahat verdi. Bu sayede şahıslarını görmeden bu zatların bir çokları hakkında ilk fikirlere sahip olmuştum.

On buçukta reis ve âzaların oturdukları odaya girdik. Orada bir köşeye çekilmiş, kalın bıyıkları iki taraftan uzun

uzun aşağıya sarkan mintanlı bir kimse vardı; kendisine refakat ettiğim zat bizi tanıştırdı. Mahkememiz âzalarından .... efendi dedi. Bir müddet sonra İstanbul usulü üzere sarılmış sarığı, kızıl sakalı ve uzun cüppesiyle diğer bir zat geldi.. bu zat da mahkemede âza imiş. Şer'iye mahkemelerinin ilgası üzerine Adliye Mahkemelerine memur edilen eski şer'iye hâkimlerinden. Daha sonra diğer bir sarıklı zat daha geldi. O da mahkemede âza idi. En sonra başında kocaman kalpağı, sivri beyazca sakaliyle reis geldi. Şark sahillerimizin şive farkı lisanında pek bariz olan bu zat ile de tanıştık. Hemen on dakika geçmeden genç ve soluk benizli müddeiumumi geldi.

Dereden tepeden konuşuluyordu. Saat on ikiye yaklaşmışdı. Odaya uzun boylu, sivri fesli, esmer çehreli bir genç girdi. Hâkimleri selâmladıktan sonra reise yaklaştı. Sabaha muallâk bir muhakeme olduğunu haber verdi. Reis hemen masanın başında doğruldu. Müddeiumumi idare işlerinin çokluğundan bahisle benim kendisine vekâlet etmeme müsaadesini reisden rica etti. Reis itiraz etmedi.

Hakimliğe başlarken

İlk Müddeiumumilik ve ilk mahcubiyet

Muhakeme salonunda hakimler yerlerini aldılar, ben de iddia makamına geçtim. Kâtip maznunun hüviyetini mübaşire söyledi. Mübaşir koridora çıkıp uzun ve yüksek bir sesle üç defa maznunun hüviyetini tekrar etti. Gelen giden yoktu. Mübaşir tekrar salona girdi. Maznunun gelmediğini haber verdi. Reis tebliğatın usulü dairesinde yapılıp

yapılmadığını tetkik ettikten sonra bana döndü :

Efendim , kanuna uygun olarak maznuna tebligat yap lmış ; fakat maznun gelmemiş ; ne mütalâa buyurulur , dedi .

Ben kıp kırmızı kesildim ; mahkemenin tavanı başıma çökmüş gibi sersemledim . Hafızamdan usulü cezaiye notlarını bir sinama şeridi çabuklığıyle geçirdim; fakat burada söylenecek mütalâanın neden ibaret olması lâzımgeldiğini tâyin edemedim.

Uzun bir meslek hayatı geçirmiş olan reis kim bilir kaçıncı defa hiç bir şey bilmiyen bir hukuk fakültesi mezunu ile karşılaşıyordu . Beni mahcup etmemek için bütün dikkatini toplıyarak bu muhakemeyi gıyaben yapalım mı , dedi . O zaman anladım . Gıyaben muhakemesinin icrasını talep ederim , demem lâzımgeliyordu . Ben , sorulsa mübaşirin dahi kolayca söyliyebileceği bu cümleyi bulamamış , söyliyememiştim . Bütün benliğimi sarsan bu ilk mahcubiyetin acısını aylarca unutamadım .

Muhite uymaya çalışırken

Cihan otelinde rahatım yoktu . Kitaplarımı açıp okuyamıyordum Mahkeme haricindeki zamanlarım avarelik içinde geçiyor , canım sıkılıyordu . Darülfünun arkadaşlarımdan birini , Arif'i görünce o kadar çok sevindim ki . . artık « . . . . . . » da yalnız değildim , kendisiyle konuşup dertleşebileceğim bir arkadaşım vardı . .

Arkadaş . . . yabancı bir muhitte ne bulunmaz bir varlık . . .

Yavaş yavaş l'se ve ticaret mektebi muallimleriyle ta-

nışıyor, muhitimi buluyordum. Akşam iş saatlerinden sonra kahvehanelerde oturuyoruz. Onlar oyun oynuyor. Ben de seyir ediyorum. Bir müddet sonra bana pırafayı öğrettiler. Şimdi arkadaşlarımın oyunlarına ben de iştirak ediyordum.

Bizim hayatımız

Bir gün Arif'le onun oturduğu yere gittik. Arif'in odası benim otelimden daha rahat değildi. Bir ev bulmağa, biraz yerleşmeğe karar verdik. O muhiti daha çok tanıdığı için bu vazifeyi üstüne aldı. Emvali metrûkeden bir tarafı harap olmuş, balkonu deniz gören sefertası gibi üst üste iki odası sağlamca bir ev bulduğunu haber verdi. Oraya taşındık. Üst katı yatak odası, alt katı çalışma odası yaptık.

Mahkemede hemen her gün bir takım hatalar yapıyordum. Yanlışlarım tashih edildikçe bir taraftan mahcup oluyor, öte yandan da not alıyordum. Akşam eve dönünce hemen kitaplarımı açıyor, hatalarımın kitap bilgisi karşısındaki vaziyetini tâyin ediyor, hatalı işlerimin nazariyelerini prensiplerini can acısiyle yeniden tetkik ediyordum.

Hayatın imtihanı fakülte imtihanına hiç benzemiyordu. Jules Payot hukuk tahsilini tenkit ederken nekadar haklı idi. [1]

İlk dört ay böylece geçti. Dördüncü ayın sonunda önüme gelen işlerin mânasını daha iyi anlıyor, kendimde kanunların nasıl tatbik edilmesi lâzımgeleceğini daha isabetle tâyin eden bir melekenin yavaş yavaş inkişafa başladığını hissediyordum.

[1] Le travail intellectuel et la volonté — S: 238 — 240, 8 inci bin

Bir şahit yüzünden çıkan ihtilâf

Bir müddettenberi şahitlerin celbinde takip edilen usul beni düşündürmiye başlamıştı. Kanunların iyi tatbik edilmemesi, alaturka bir merhamet politikası yüzünden Adliye makinesinin verimi düşüyordu:

Gözüme çarpan hâdise şu idi: celpname ile muayyen günde mahkemeye davet edilen şahitler bu davete ehemmiyet vermiyorlardı. Mahkeme de bu şahitleri ihzar suretiyle davet ediyordu. Celpnamenin kalemde hazırlanması, reis tarafından mühürlenip imzalanması, mübaşire verilip köye gönderilmesi, ikinci nüshanın mübaşir tarafından kaleme iadesi safhalarını ihtiva eden bu muamele mahkemenin de bir celsesiyle beraber, bu şartlar içinde, tamamen faydasız ve lüzumsuz bir merasim haline geliyordu. İhzar suretiyle jandarma teşkilâtının getirdiği şahit bildiğini söyledikten, vazifesini yaptıktan sonra şöyle bir sual ile karşılaşıyordu:

— Sana celpname getirmediler mi?

Şahit bu suale hemen müsbet cevap veriyordu.

Bu defa reis ikinci bir sual soruyordu.

— O halde niçin gelmedin ?

Şahit, «bu suale verdiği cevap mahkeme heyetini tatmin etmediği zaman 125 kuruş cezayı nakdi vereceğini hiç düşünmemiş gibi » sâf bir eda ile kendisini mahkemenin birinci davetine icabetden alıkoyan mazeretleri sayıp döküyordu. Bunların içinde, dikkatli bir gözle bakılınca adalet teşkilâtının mesaisini bozması mazur görülecek, hiç bir hadise yoktu. Fakat bu mazeretleri dinlemekte ve kabul ederek cezayı nakdiyi af eylemekte mahkeme âdeta otomatik bir makine haline gelmişti.

Celpname ile yapılan davete icabet etmemesinden bu kadar hafif ve ucuz kurtulan köylü celpname hakkında tatbikattan aldığı bu dersle hükmünü veriyordu.

Artık halk nazarında celpnamenin mânası taayyün etmişti, bu, lüzumsuz bir külfet, mânasız bir merasimden ibaretti.

Bir gün yine bir şahit ihzar müzekkeresiyle jandarma tarafından getirilmişdi. Şahadetini eda etti. Kendisine celpname ile niçin gelmediği sorulunca uydurma olduğu çok sırıtan bir takım mazeretler söyledi.

Reis zaten affı o kadar itiyat etmişti ki sağında solunda oturanların, âzaların fikirlerini sormağa dahi lüzum görmeden âdet yerini bulsun diye başını evvelâ sola, sonra sağa çevirir ve âzaların reylerini söylemelerine fırsat bırakmadan cezayı nakdinin affına karar verildiğini beyan ederdi. Fakat bu şahidin saçmaları beni üzmüştü. İşin ciddiyetten bu kadar uzaklaştırılmasına tahammül edemiyecektim.

Kararı tefhim etmeden reisin eteğini çektim. Ben cezayı nakdinin affına muhalifim. dedim.

Bu vaka reisle aramızdaki iyi münasebetlerin bozulmasına sebep oldu. Zaten bir müddettenberi ara sıra yazdığım muhalefet şerhlerinin aramızı açmakta olduğunu fark etmiyor değildim. Bu hadise ile son adım da atılmış oldu. Ondan sonra ben pek muhakemeye çıkmaz oldum.

Bir aralık hasta olan ve noter vazifesini gören başkâtibe vekâlet ettim, bu vazife benim için kalemdeki hareketleri tetkike fırsat verdi. Her gün yeni bir şey öğreniyor, bir kusurumu düzeltecek vesile buluyordum.

Reisimiz kin tutmaz bir zattı. Bir ay kadar kalemde meşgul olmuştum. Ara sıra ziyaretime gelir, hatırımı sorardı.

Bu sırada müddeiumuminin sıhhi vaziyeti daireye gelmekten kendisini menedecek kadar ağırlaştı. Merkez müddeiumumiliğine benim vekâlet etmem münasip görüldü. Artık yeni bir sahada çlışmak lâzımgeliyordu. Bir çok acemilikler yapıyordum. Kâtipler kusurlarımın düzeltilmesine yardım ediyorlardı.

Bir sarhoşluk vakası

Arkadaşlarımızdan biri yerlilerden bir hanımla evlenmişti. Bu yeni aile vasıtasiyle muhitin bir çok hususiyetlerini öğreniyordum.

Bir gün bizim gurupda görüşüyorduk. Şehirde sarhoşluk vakalarının çoğaldığından, halkın, bilhassa kadınların ve çocukların bundan çok rahatsız olduğundan bahsedildi.

O gece uykum kaçtı. Bu çirkin hâdiseyi ortadan kaldırmak, bu kötü âdetin kökünü kazımak lâzımdı.

Şöyle bir tertip düşündüm: sarhoşluğun cezası 125 kuruştan ibaretti. Bu küçük para cezasına çarptırmakla sarhoşları ayıltmak çok güçtü, İşi biraz daha ciddi bir müeyyideye bağlamak gerekti.

Reisimiz dindar bir zattı. Kendisiyle bu işi görüşüp halletmek bana mümkün gibi göründü. Ziyaretine gittim, derdi ve bulduğum tedbiri anlattım. Muvafık gördü. Onun reyini aldıktan sonra âzalarla istişare etmek fazla vakit kaybetmekten başka bir şeye yaramazdı. Bu defa da polis müdürü ile mutabakat tesisi lâzım geliyordu. Bu zat ile de çabucak anlaştık.

Plân şu idi: alâmetleri gizlenemiyecek kadar sarhoş birini görünce polisler kendisini yakalıyacaklar, hemen hükümet tabibini karakola çağırıp sarhoşu muayene ettirecekler, sarhoş o gece karakolda kalacak, ertesi sabah zabıt varakası ve tabip raporu ile bana gönderilecekti.

Ben bu zabıt varakası ile hemen hukuku âmme dâvasını açacak ve maznunun muhakemesinin mevkuf olarak yapılmasını istiyecektim. Mahkeme de bu talebimi kabul edecekti.

İlk tecrübeyi yaptık. Bir sarhoş on beş gün tevkifhanede kaldı. Ondan sonra daha bir müddet müddeiumumilik vazifesini gördüm. Fakat hiç bir sarhoş getirmediler. Galiba bu tek vaka sarhoşları ayıltmıştı! . . . .

İdamdan Beraete

Bir gün cinayet (şimdiki ağır ceza) müddeiumumisi beni çağıradı. Rahatsızlığının mâni olduğunu söyliyerek kendisinin gidemiyeceği bir keşfe müddeiumumilik makamını temsilen benim gitmemi emretti. Müddeiumumiyi çok seviyordum. O da bir müddet Samsun'da çalışmış, ailemiz efradından bazılarını tanımış, sevmişti. Beni de seviyor, bana itimat ediyordu.

İş mühimdi. Maznunlar hakkında cinayet mahkemesi idam kararı vermiş, temyiz mahkemesi bir noktadan şüphelenerek bu kararı bozmuşdu. Gidilecek yer uzak ve yolsuzdu. Bir noktaya kadar otomobille gitmek kabildi, fakat ondan sonra ancak hayvan sırtında çıkılabilirdi. Meşhur Karadağa tırmanacaktık.

Evvelden mahkeme tertibatını almıştı. Cinayetin iki şahidi vardı. Bunların keşif günü keşif yerinde bulundurulması için ikametgâhlarının bağlı olduğu kasabaya gereken emirler verilmişti. Hakim arkadaşım yaşlıca bir zat idi. Ne olur ne olmaz diye ihtiyat etmiş, dosyayı çantasına koymuştu. Bu görüşün isabetini işe başladığımız zaman anladım. Şahitler gelmemişlerdi. Orada günlerce bekliyemezdik.

Yapacağımızı yapıp dönmek lâzımdı. Dosyayı dikkatle okuduk. Mahkemenin kararını, temyizin bu kararı bozmak için gösterdiği sebepleri gözden geçirdik. Araziyi tetkik ettik. Şahitlerin ifadelerinde adı geçen çeşmeyi bulduk. Şahitlerin ifadelerine göre katillerin kaçarken takip ettikleri yolu tesbit eyledik. Şahitlerin oturduklarını söyledikleri çeşme başında oturduk. Katillerin geçtiğini beyan eyledikleri yoldan köylüleri geçirdik.

Şahitlerin gece gördükleri ve teşhis ettikleri katillerin hareketini tekrar eden köylüleri biz gündüz tanımak şöyle dursun göremiyorduk bile; çeşme o kadar çukurda, geçilen yer çeşmeye nisbetle o kadar yüksekte idi. Çeşme başında oturup da katillerin geçtiklerinin görüldüğü beyan edilen yola baktığımız zaman âdeta bir binanın penceresinden başını dışarıya çıkaran kimsenin aynı binanın damında gezinen adamı görmeğe ve tanımağa çalışması gibi bir iş yaptığımızı anladık.

Orta tahsilin verdiği topografya malûmatını yedek subaylıktan kalma tecrübelere ekliyerek hadise mahallinin krokisini yapmıya çalıştım. Hadiseleri tanıtmadan kitaplardaki bilgileri çocukların kafalarına istif eden bir okutma ve yetiştirme sisteminin acı ve menfi neticesi önünde bocalıyordum. Çok çalıştım; fakat istediğim gibi bir kroki yapamadım. Mamafih bu çalışmalar arazinin şekli hakkında bende derin bir intiba bıraktı.

Artık bize kanaat gelmişti. Şahitler hakikati söylememişlerdi. Bu idam mahkûmlarının katil olduklarını isbat edecek başka deliller aramak lâzımdı.

Muhakeme günü keşif raporu okunmuş, başka delil de bulunamamıştı. Mahkeme maznunların beraetine karar verdi.

Cinayet Müddeiumumisinden aldığım ders

Noter vekilliği yaptığım sırada idi. Bir ay başında kâtipleri her vakitten fazla telâşlı gördüm. Kalemde bir fevkalâdelik vardı. Çeşitli defterler açılıyor, kapatılıyor ve tekrar açılıyordu. Muhtelif kalemlerden hızlı adımlarla oturduğum odaya gelen memurların bizimkilerle görüşmelerinden ortada herkesin canını sıkan bir hadise olduğu anlaşılıyordu. Ben de uzaktan olanı biteni seyrediyordum.

Adliye Vekâleti, teşkilâtına bir takım basılı cedveller göndermişti. Teşkilâtın çalışmaları neticelerini söz yerine rakam ile ifadeye imkân veren bu cedvellerin her ay sonunda doldurulup Vekâlete gönderilmesi lâzımgeliyordu.

Bu cedveller, doğru olarak doldurulabildiği takdirde, memleketin adalet cihazı hareketleri hakkında kıymetli bir vesika teşkil edecek mahiyette idi. Fakat kâtipler bir türlü muhtelif sütunlar arasındaki muvazeneyi temin edemiyorlardı. Muhakkak iş bir tarafdan aksayordu.

İki gün çalıştıkdan sonra amelî bir yol buldular. Bazı sütunlardaki rakamları, küçülttüler, diğer bazılarındakini büyüttüler. İş sona erdi. Nihayet cedveli cinayet müddeiumumisinin imza etmesi lâzımdı. Memurlardan biri bu kıymetli vesikayı cinayet müddeiumumisine takdime hazırlanırken ben daha evvel davranarak müddeiumuminin odasına girdim. Biraz sonra memur da geldi.

Müddeiumumi cedveli imzalamak üzere idi ki kendisinden bu imza işinin biraz tehirini rica ettim. O, memura ya-

rım saat sonra gelmesini tenbih ederek cedveli masanın üzerine bıraktı. Bu cedvelin nasıl hazırlandığını, yekûnların nasıl tutturulduğunu izah ettim.

Müddeiumumi bana cevap olarak dedi ki: bu neticelerin doğru olmadığını ben de biliyorum; hattâ bunu Adliye Vekâletinin de bildiğini tahmin ediyorum!...

Ben şaşırmış, kalmıştım. Müddeiumumi ilâve etti: bu memurların istatistik hakkında en küçük bir fikir ve bilgi sahibi olmadıklarını Vekâlet bizden iyi bilir. Bir insandan bilmediği bir şeyi yapması istenildiği zaman o insanın o işi iyi yapamayacağı isbata muhtaç olmayan basit hakikatlardandır.

Ayakkabımızı tamir ettirmek istediğimiz zaman ekmekciye, elbise yaptırmak için kunduracıya müracaat etmek birimizin hatırından geçmez. Fakat okur yazar olanların her işi yapabileceklerini sanmakta da oldukça büyük bir ekseriyeti birleşmiş görürüz. Vekâlet hiç olmazsa cinayet müddeiumumilikleri yanında istatistikleri tanzime ehil birer memur bulundurup bu işleri bir murakebe altına almadıkça beklenen neticeyi temin etmek kabil değildir. Bu kâtipleri bir tarafa bırakalım, hâkimler arasında ben de dahil olduğum halde şu istatistikleri tanzim edebilecek bir kişi bulamazsınız. Sebep basit: hiçbirimiz bu işle meşgul olmadık. Mektebi Hukukta okutulan istatistik dersleri de hiç bir ameli kıymeti haiz değildir. Talebeye bir fiş bile yazdırılmamıştır.

İşlerin gidişi böyle olunca neticelerin başka türlü olmasına hayret edilir değilmi?

Müddeiumuminin bu sözleri beni hem müeteessir etti, hem derin derin düşündürdü.

Memleketin düzeltilecek en büyük işi adliyedir.

Gün geçtikçe hakimlerin zihniyetine ve mahkemelerde görülen işlerin mahiyetine daha çok nüfuz ediyordum. Bu nüfuz sayesinde (460) numaralı avukatlık kanunu ile hakiki maksadı gizliyerek bir nevi mecburi hakimlik hizmeti ihdas edilmesindeki illeti daha şümullü, daha geniş bir ölçüde kavrayordum; kavradıkça da içtimai ve iktisadi bir çok sağlam temellere dayanarak düzeltilebilecek adliye gibi büyük bir teşkilâtın ucuz ve yarım tedbirlerle ıslah edilemiyeceği kanaatı içimde kuvvetleniyor, kökleşiyordu.

Merhum Necati beyin Talebe Cemiyeti ziyafetindeki nutkunda Adliyenin düzeltilmesine « küçük iş » dediğini «Vakıt» gazetesinin ziyafette bulunan muhbiri tesbit etmişti. [1] Her halde muhbir bunu iyi zaptedememiş, yahut matbaada bir yanlışlık olmuştu. Üç beş ay gibi kısa bir zamanda benim dimağımda bu kadar derin intibalar bırakan bu müşahede ve tecrübeler 460 numaralı kanunu yapanlarda kim bilir daha ne gibi hadiselerin, misallerin verdiği derslerle Adliyemizi düzeltmek zaruretini iman haline getirmişti.

Bu kanun, hastalığın görüldüğünde şüphe bırakmıyordu. Fakat yazılan reçete, verilen ilâç, lâzım olan değildi. İşi, derinlere saplanmış köklerinden başlayarak tetkik etmek, bu tetkiki gövde ve dallardan meyvelere kadar götürmek gerekti. Günlük ihtiyaçların tazyikı altında alı-

[1] 26 Haziran 1340 tarihli. Vakıt gazetesi.

nacak yarım tedbirler böyle büyük ve hayatî mevzularda menfi neticeler bile verebilirdi.

Bu düşünceler zihnimi doldururken beni Samsun'a götüren vapur limandan epeyce uzaklaşmıştı.

Samsunda iki ay

Hakim olarak Samsun'a geliş çocukluk hatıralarımın tazelenmesine sebep oldu. 325 senesi Eylûlünde bir ecnebi vapuruna binerek ilk defa Samsun'dan Karadenizin enginlerine açıldığım zaman çocuktum.

Şimdi aradan on altı sene geçmişti. Hakim olarak memleketime dönüyordum. İlk acemilikleri .... da geçirmiş olduğum için Samsun'a düşecek mahcubiyet payı şüphesiz daha az olacaktı. Sonra motörlü vasıtalar yolları kısaltmıştı. Her hafta değilse bile onbeş günde bir Çarşanbaya gidip annemi, babamı kardeşlerimi görebilecek, uzun senelerdenberi içimde biriken hasret ateşini söndürebilecektim.

Daha ilk günden Müddeiumumi ile ahbap olduk. Umumi harpte tanışmıştık. Öteki meslekdaşlarla da tanıştım.

1341 senesi Haziranı Adliyede büyük değişiklikler zamanıydı. Kadrolarda büyük noksanlar vardı. Henüz ne mürettep cinayet mahkemesi reisi ne de Asliye Mahkemesi Reisi vazife başına gelmişlerdi. Bu noksan kadro dolayısiyle iki tarafa da yetişmek lâzımgeliyordu. Üstelik Sulh Hakimleri de noksandı. Bana Sulh Ceza Hakimliğini de verdiler.

Halk tatbikata bakar

Elimden geldiği kadar çalışıyordum. Sulh Hakimliği. Ceza işlerini sevmediğim halde, müstakil olması itibariyle hoşuma gidiyordu. Bu vazifeyi aldığım gün zabıt kâtibini çağırdım. Ertesi gün görülecek davaların dosyalarını istedim. Akşam eve gidince bunları tetkik ettim. Muhakeme salonuna tam vaktinde çıktım. Mübaşir koridorda mütemadiyen alâkalıların yüksek sesle isimlerini okuyordu. Fakat ne gelen var, ne giden.... kâtipten vaziyeti anlamağa çalıştım. Burada onbirden evvel muhakemelere bakılmazmış. Halk tatbikattan dersini almış. Davaların saat onda görülmesine başlanacağı hakkında davetnamelere, zabıtnamelere yazılan yazılara artık kimse ehemmiyet vermez olmuş.... on birden evvel gelen olmazmış.

İçimden, demek burası ...... dan bir saat kadar ileride dedim; kürsüden indim. İkinci defa kürsüye çıkmak için muhakeme salonunun kapısında biriken kalabalık arasından güçlükle geçebildim.

Artık her işin alâkalılarına ikinci sefer için geç gelmemelerini tenbih ediyor, vaktinde gelmek, işlerinin çabuk görülmesine yardım edeceği için, menfaatlerine daha uygun olduğunu söylüyordum.

Halk kendini memura uydurur.

Sulh ceza hakimliğine başladığımın üçüncü günüydü. Otomobilini nizamî süratten fazla hızla süren bir şoför hakkında belediye mevzuatına riayetsizlikten bir dava açılmıştı. Zabıtanın tanzim ettiği zabıt varakası altı üstünü tutmaz bir haldeydi. İşi yoluna koyabilmek ve vaziyeti ıslâh etmek için bu zabıt verakasını yapan polis memurunu şahit sıfatiyle dinlemek icabediyordu. Kendisine usulü dairesinde tebligat yaptırdım. Fakat polis mumuru gününde gelmedi. İhzaren celbine karar verdim. Bu defa polis memuru geldi. Şahadetini eda ettikten sonra celpnameyle gelmemesi sebebini sordum. Kendisine o saatte verilmiş bir vazifeyle şehrin uzak bir köşesine gittiğini söyledi. Memleketin asayişi bakımından buna lüzum görüldüğüne dair âmirinden vesika getirip getirmediğini sordum; getirmedim, isterseniz getiririm, dedi. Bu vesikanın şahadet için gelirken getirilmesi icabettiğini, bu itibarla mazeretinin kabule şayan olmadığını ve 125 kuruş cezayı nakdinin ödenmesi lâzımgeldiğini söyledim. Polis memuru sapsarı olmuş, ne diyeceğini şaşırmış bir halde bazı kelimeler söylemeğe çalışıyordu. Mübaşir kendisini salondan çıkmağa davet ettiği zaman karardan sonra söylenecek sözlerin faide vermiyeceğini anlayarak uzaklaştı.

Bu hadise muhitte tesirini göstermekte gecikmedi. Artık celpnameler kanunda gösterilen vazifeyi yapıyor, ihzar müzekkeresi kesmeğe lüzum kalmıyordu.

Zabıt kâtibi iyi çalışırsa kârlı çıkar

İşleri vaktinde görmemiz için zabıt kâtibinin de biraz fazla çalışması lâzımgeliyordu. Onu bu fazla mesaiye teşvik için elimde hiç bir vasıta yoktu. Kâtibin maaşını arttıramazdım. Fazla çalıştığı zamanlar için ona aylığından fazla para verdiremezdim.

İşine nihayet vermek elimden gelmezdi. Nihayet kâtiplik bir ihtisas işi idi de. Her rast gelen kimse bu vazifeyi yapamazdı. İşe alışkanlık çabuk ve doğru iş görmenin başlıça şartlarından biri idi. Epeyce düşündüm. Nihayet şöyle bir tedbir hatırıma geldi: kâtibi mesai saatleriyle mukayyet tutmamak. Kâtib benim istediğim gibi işleri yaptıktan sonra hiç kimseye sormadan daireden ayrılabilecekti. Her hangi bir aksaklık gördüğüm takdirde bu izin kendiliğinden hükümsüz sayılacak, umumi kaideye avdet edilecekti.

Bu tedbir prim kadar tesirli oldu. İki üç gün sonra kâtibimin gayretindeki fevkalâdelik başkâtibin dikkatini çekmiye başlamıştı.

*
* *

Esas ve Usul

Bir gün bir vasi tâyini işi üzerinde meşgul idik. Vasinin ahvalini tahkik ediyorduk. Heyete âzadan bir zat reislik ediyordu. Muhakeme salonuna biri girdi. Reis kendisine bazı sualler sordu. Cevaplarını aldı. Adamcağız çıktı. Ben bundan bir şey anlamamıştım. Vasi nasbı işinde ilk defa bulunuyordum. Reise sordum. Bu sorgumu yersiz gibi gören ve içinden «yine itiraz ediyor» der gibi yüzü buruşan reis, vasi tâyin edilirken böyle bir tahkik yapılması lâzım olduğu, vasinin dürüst ve kendisine tevdi edilecek malları iyi idare ve muhafazaya muktedir olduğunun anlaşılması icabettiği cevabını verdi. Bunların hepsi doğru, dedim; fakat malûmatına müracaat ettiğimiz bu adam kimdir; biz bundan alacağımız malûmat ile vasi tâyin edeceğimiz adamın iyi haline kani olacağız, öyle mi? Diye ilâve ettim. Reis bu noktadaki tereddüdümün mânasını anlamıyarak, evet, dedi. O halde bu gibilere yemin ettirmek lâzımdır, dedim. İşte bunda anlaşamadık. Ben, hemen itiyat haline gelmeğe başlıyan muhalefet tarafına geçtim. Mesele ekseriyetle halledildi.

Samsun'da çalışkan ve zeki bir adliye müffettişi vardı. Akşam üzeri ziyarete gelmişti. Denize bakan reislik odasında görüşüyorduk. Vasi tâyini işinde reislik eden arkadaş duramadı. Lâkırdıyı gündüzkü münakaşaya getirdi. Ve uzun uzun fikrini izah etti. Müffettiş doğru, dedi. Kendisini haklı çıkaran bu fetvanın temin ettiği zaferle neşelenen reis gülümsiyerek gördünmü, yine yanıldın, demek istiyen bir nazarla bana baktı. Söze ka-

rışmak lâzımgeldiğini hissederek, müffettişten müsaade istedim. Nezaketle bana söz verdi. Söze şöyle başladım:

Zati âlinizin çok kıymetli bir müffettiş olduğunuzu biliyorum; fakat hakimlik notunuzu kırmak mecburiyetini duyduğumu itiraf edeceğim. Bu cümle, odadakileri biraz şaşırtmıştı. Her şeyden evvel bir müffettişle böyle konuşulamıyacağı noktasında arkadaşlarım birleşmiş gibi görünüyorlardı. Devam ettim. Malûmu âliniz, doğru karar verebilmek için hakimliğin ilk şartı tarafları dinlemektir. Zati âliniz bendenizi dinlemeden hükmünüzü verdiniz!.

Sözün böyle bitişi ağırlaşan havayı tasfiye etti. Müfettişin sözlerimi daha alâka ile dinlemesine yaradı.

Vasi tâyininde de, her hukuk işinde olduğu gibi biri esas, öteki usul olmak üzere iki cihetin hem gözden kaçırılmaması hem de bunların birbirine karıştırılmaması lâzımgeldiğini söyledim. Vasi tâyini işinde vesayete muhtaç olan kimseye bir vasi tâyini lüzumu bir esas meselesi ve bu vasinin tâyininde riayete mecbur olduğumuz kaidelerin de bir usul meselesi olduğunu, son kanunlarımızdan biriyle usulü muhakemei şer'iye kararnamesi ilga edildiğine göre vasi tâyininde usulü muhakemei hukukiye kanunu hükümleri dairesinde muamele yapılması icabedeceğini, bu son kanunun da bir hadisenin tevsikı için malûmatına müracaat edilecek kimselerin yeminsiz dinlenmesine izin vermediğini söyledim.

Müfettiş biraz düşündükten sonra benim fikrimin doğru olduğunu kabul etti. Bu vaka bana Samsun adliyesinde geniş ölçüde nüfuz temin etti.

Hakimlere akıl hocalığı eden bir avukat

Samsun barosuna mukayyet bir avukat vardı ki o muhitte ilmî nufuzu büyüktü. Onun arzuhallerinde ileri sürdüğü görüşlerin hukuk ilmine ve kanun hükmüne uygun olduğu âdeta bir kanaat haline gelmişti.

Adliye müfettişinin huzurunda kazandığım muaffakiyetten bir hafta kadar sonra Bafrada cereyan eden bir hadise için ihtiyatî tedbir istiyen bir arzuhalle bu zat mahkemeye müracaat etti.

Arzuhali tetkik ettik. İşi çok basitleştiren bir ifade ile yazılmış olan bu arzuhalin satırları arasında oldukça çapraşık bir muamelenin dalları budakları seziliyordu. Arkadaşlarım istenilen ihtiyatî tedbirin karar altına alınmasına tarafdar gibi görünüyorlardı. Avukatın müdafaa ettiği görüş de belki haklı idi. Fakat bu mülâhazalar bana, Bafrada cereyan etmekte olan ve esasını bilmediğimiz bir hadise için ihtiyatî tedbir kararı vermek ihtiyatsızlığında bulunmamızı icabettirecek mahiyette görünmedi.

Arkadaşlarımı fikrime çevirmek için epeyce çalıştım. Onları kazanmak oldukça güç bir işti. Onlar avukatın görüşlerinin haklı olduğuna önceden inanmış gibi idiler. Nihayet isterlerse ekseriyetle karar verebileceklerini söyledim. O zaman biraz durakladılar. Ben Samsun mahkemesinin Bafradaki işler için ihtiyatî tedbir kararı veremiyeceğini ileri sürdüm ve bu fikrimi bir karar haline getirdim. Arkadaşlar başka bir karara varırlarsa, benim yazdı-

ğım karar muhalefet şerhi olacaktı. Bir müddet daha düşündükten sonra benim görüşüme iltihak ettiler, kararı imzaladık; tebliğ edilmek üzere kaleme verdik.

Ertesi günü dört sahifelik ikinci bir arzuhalle bu meşhur avukat tekrar karşımıza çıktı. Arzuhali dikkatle okudum. Bizim, kanunları ve kanunların mucip sebeplerini anlamadığımızı iddia eden avukat bize âdeta üniversite kürsüsünden hukuk dersi veriyordu. Arkadaşlarım biraz telaşlandılar. Onlarda bir gün evvel benim görüşüme iltihak etmekle işledikleri hatanın büyüklüğünü anlamış gibi bir hal vardı. Tekrar müzakere masasının etrafında toplanıp görüşmeğe başladık. Arkadaşlarım avukatın tenkitlerini haklı, kendi kararlarını haksız gibi gören bir ruh haleti içindelerdi.

İşi tekrar uzun uzadıya müzakere etmekten faide çıkmıyacağını gördüm; kısa kesmek için bütün söylenen şeyler doğru olsa dahi bir gün evvel verilmiş olan karardan dönmeğe imkân olmadığını, aksi hareketin kanuna muhalif düşeceğini söyledim ve bunda israr ettim. Arkadaşlarım bir saate yakın süren müzakerelerin sonunda teklif eyldiğim kararı kabul ve imza ettiler.

Avukat artık bu hadisede arzu ettiği şekilde bizim mahkemeden karar alamayacağını anladı. Hemen otomobile atlayıp Bafraya gitti. Bafra mahkemesinden istediği kararı aldığını muzafferane adliye muhitinde ilân ediyor, arkadaşlarım da bundan âdeta sıkılıyorlardı.

Aradan iki üç gün geçmeden bir adliye müfettişinin Bafraya gittiğini, bizim vermediğimiz kararı veren hakimlere işten el çektirilmiş oluğunu öğrendik!.

Beyoğlunda Yüz Gün

1931 yılının Nisanı ayında Beyoğlu Sulh Hakimi olarak Ankaradan İstanbula gittim. Arkadaşlardan sorarak mahkemenin adresini öğrendim. O zaman Ankara dairelerinde çalışma, sabahları dokuz buçukta başlıyordu. İstanbulda da öyle sanarak tam dokuz buçukta mahkemeye gittim. Ortalıkta kimseler yoktu. Karşıma bir odacı çıktı. Vaziyetten hakim olduğumu anlıyarak bana oturacağım odayı gösterdi. Odacıya kâtipleri çağırmasını söyledim. Odacı biraz şaşırmış bir halde cevap vermek istiyor, fakat bunu da beceremiyordu. Nihayet kâtiplerin daha vazifelerine gelmediklerini öğrendim. Odacıya büyük kapıda beklemesini, kâtiplere doğruca benim yanıma gelmelerini söylemesini tenbih ettim. Kâtiplerin biri saat onda, öteki on buçukta, üçüncüsü on birde geldi. Kendilerine Hükümetin tâyin ettiği saatte vazife başında bulunmaları lâzımgeldiğini anlattım. Bu devam meslesi üzerinde ısrarla durdum. Bir hafta içinde iş yoluna girdi.

Her hadisede kâtiplere eskiden nasıl yaptıklarını soruyor, onlardan aldığım izahata göre işleri yürütüyordum. Âdeta mahkemeyi kâtipler idare ediyordu. Bu idare tarzı bir hafta sürdü. Kendilerine karşı devam mecburiyeti haricinde en küçük bir müdahalede bulunmadığım, hemen her gün kendileriyle istişare ettiğim için beni sevmeğe başladılar. Yavaş yavaş dertlerini öğrenmeğe çalıştım. İhtiyaçları ile alâkadar oldum. İşler böylece yarı alaylı

bir çerçeve içinde yürürken ben de gördüğüm kusurlu ve noksan tarafları not ediyordum.

Hafta sonunda mahkemenin çalışmalarında riayet edilmesi gereken esasları toplıyan bir talimatname hazırladım. Her şeyden evvel idarî muameleleri muhakeme işlerinden ayırmak lâzımgeliyordu. Muhakeme yaparken dahi mübaşirin her hangi bir sebeple vazifesinden ayrılmasını fırsat bilen iş sahipleri kürsüye kadar gelerek arzuhallerini uzatıyorlar, muhakemenin seyrini bozuyorlardı. Muhakemenin selâmeti için bunun önüne geçmek gerekti.. Bundan dolayı ilk iş olarak idarî muameleler için alâkadarların hakimle görüşebilecekleri zamanları tâyin ve tahdit ettim. Bu saatleri gösteren bir ilânı muhakeme salonunun kapısına yapışdırttım. Bundan sonra idarî muameleler için sabahları dokuzdan ona, öğleden sonra — ozaman öğle tatili bir saat idi — on üçten on dörde kadar müracaat edilebilecekti. Müddetli işlerde fevkalâde bir kolaylık olmak üzere vakit kalırsa muhakemelerden sonra da arzuhal kabul ediyordum. İş sahipleriyle hakim arasındaki temas saatlerinin bu suretle tahdit edilmesi aynı insanların kalemle hangi zamanlarda münasebette bulunabileceklerinin belirtilmesini icap ettiriyordu. Onu da sabahları dokuzdan on buçuğa, öğleden sonraları on üçten on dört buçuğa kadar devam etmek üzere ayarladım. Bu zamanların dışında kalem de kimseyi kabul etmiyordu. Bu tedbir sayesinde kâtipler biraz nefes aldılar, sükûnetle çalışmak fırsatını buldular.

İkinci ameliye olarak kâtipler arasında iş bölümü yapmak zarureti geliyordu. İkinci Hukuk Hakimliğinin üç kâtibi vardı. Bunlardan biri biraz yaşlı idi, yazı maki-

nesi de kullanamıyordu. Bu zatı mukayyitliğe ayırdım. Diğer ikisi ozamana kadar zabıt kâtipliği yapmışlardı. Mahkemede mevcut dosyaları, taşıdıkları numaralar tek veya çift olduğuna göre, ikiye ayırdım. Tek numaralı dosyaları birine, çift numaralı dosyaları ötekine verdim. Şimdi her dosyanın mesul bir kâtibi vardı. Artık unutulmuş, gözden kaçmış, bu iş öteki kâtibin vazifesi idi, gibi mazeretlere mahal kalmıyacaktı. Her memur yapacağı işi biliyordu. Bu kâtipler cevherli gençlerdi. Yalnız bilgileri çok noksandı. En basit bir fikri bile doğru olarak ifade eden iki satırlık bir tezkere yazamıyorlardı. « Ahmet efendinin ikame olunan dâva » yahut « Mehmet efendi tarafından ikame eylediği dâva » tarzında cümleler yapıyorlardı. Bu noktadan başlıyarak bir çok yanlışlarını düzelttim. Her düzelttiğim yanlışın, tekrarlanmaması için, sebeplerini söyliyordum. Bilgilerinin genişlediğini görerek seviniyor, neşeleniyorlardı; işe bağlılıkları artıyordu.

Üçüncü olarak iş sahiplerinin muhakeme günlerinde kaybettikleri zamanları onlara kazandırmk geliyordu. Mahkemelerimizin hemen hepsinde halk için çok zararlı bir görenek kökleşmişti. Muhakemeleri ya saat ona yahut on dörde talik ediyorlardı. Otuz tane muhakemenin saat on dörde talik edildiğini düşünelim. Bir hakim bunların hepsini bir anda göremiyeceği için halk sırasını beklemeğe mecbur oluyor; boş yere koridorları, muhakeme salonunu saatlerce işgal ediyordu.

Talik işlerine hususi bir ehemmiyet verdim: bir dosyanın hiç bir iş görülmeden açılıp kapanması için beş dakika lâzımdı. Elli dosyayı böyle açıp kapıyan bir hakim bir günde 5 X 50 = 250 dakikalık bir zamanı hiç bir

iş görmeden harcamış olurdu. Ben acemiliğimi de göz önünde tutarak günde faydalı olarak yirmi beş işle meşgul olabileceğimi hesapladım.

Muhakemeleri şöylece saatlere ayırdım:

Saat	10	da	3
»	10,30	»	2
»	11	»	3
»	11,30	»	2
»	14	»	3
»	14,30	»	2
»	15	»	3
»	15,30	»	2
»	16	»	3
»	16,30	»	2

Böylece bir güne yirmi beş muhakeme sığıyordu. Bundan başka muhakemeleri lüzumsuz taliklere uğratarak vakit kazanmak istiyenlere mahsus olmak üzere her muhakeme gününde iki ihtiyat yer muhafaza ediyordum. Bu ihtiyat tertibi çok işe yaradı. Bazen kırk beş dakika sonraya celse talik ettiğim oldu.

İş sahipleri muhakemelerinin hangi saatte yapılacağını evvelden bildikleri için mahkemenin bu programına uyarak vakitlerini faydalı bir surette kullanmak imkânını elde ediyorlardı.

Böylece belli zamanlarda işlerine bakmak vadinde bulunmak suretiyle gösterdiğim kolaylığa karşılık iş sahiplerinden ve avukatlardan da bu belli vakitlerde mahkemede hazır bulunmalarını bir vazife halinde istiyordum. Bu isteğim çok ciddi idi. Hemen hiç bir mazeret kabul

etmiyordum. Öteki mahkemelerin eski usulde çalışmaları dolayısiyle avukatların biraz sıkıldıklarını görmüyor değildim; fakat çabuk ve düzgün iş çıkarmak için başka çare de yoktu.

Hakim dosyasına hakim olmalıdır.

İlk günden başlıyarak muhakemeleri « bilerek yürütmek » usulünden ayrılmadım. Muhakemeye çıkmadan mutlaka dosyayı okur, içindekileri hulâsa eder, hadiseye nufuz etmeğe çalışır, dâvanın plânını çizerdim. Selefim bazı günlere elli muhakeme tâlik etmişti. Ben bazı geceler uykumu iki saate kadar indirir, bu dosyaların hepsini okurdum. Bu dosyalarda hal çaresini kestiremediğim, hükmünde tereddüt ettiğim çapraşık hadiseler olurdu. Onları tekrar düşünmek üzere ayırırdım. Uykuda dimağ faaliyeti devam ederdi. Hadisenin tabi olacağı hükmü bularak uyandığım, lâmbamı yakarak bunu bir kâğıda yazdığım ve tekrar uykuya daldığım çok olurdu. [1]

Beyoğlu Sulh Mahkemesinin bir hususiyeti vardı. Hemen her davada taraflar avukatla temsil edilirdi. Teknik lisanla konuşmak kısa yoldan çarçabuk anlaşmak fırsatını bulurdum. Avukatları sadet haricinde söz söylemek zorunda bırakmamak baş prensipim idi. Bundan davalar çok fayda görürdü. Hakim dosyasına hakim olunca avukat sözü uzatmak ihtiyacını duymaz.

* * *

İşini bilmiyen bir avukat

Temyiz Mahkemesi bir hükmü nakzetmişti. Nakız çok haklı bir sebebe dayanıyordu. Selefim bir alacak davasının rüyetinde müddeinin ibraz ettiği senedin altındaki imzanın müddeialeyhe ait olup olmadığını tahkik etmeden hüküm vermiş. Meslek hayatında hakimler de her insan gibi hataya düşebilirler. Bunda hiç bir fevkalâdelik yoktur. İşin asıl ehemmiyetli safhası bundan sonra başlıyor. Nakız esasları dairesinde davanın rüyetine karar verdikten sonra müddeialeyh vekiline dosyada mevcut senedi göstererek bu senet altındaki imzanın müvekkiline ait olup olmadığını sordum. Avukat müvekkili ile görüştükten sonra cevap vereceğini söyledi. Bunun üzerine, Temyiz Mahkemesine kadar gitmiş olan bu işin bu güne kadar cereyan eden safhaları esnasında bunu öğrenmesi vazifesi icabı olduğunu kendisine hatırlattım. Biraz daha dikkat edince avukatın önünde bu dava ile alâkalı dosyası olmadığını gördüm. Bu hadise üzerinde tetkikatının neden ibaret olduğunu avukata sordum. Avukat bana cevap veremedi. Çünkü o avukatlığı hakim çağırdığı zaman hazır bulunmakla ve sorulacak suale muhakemenin talikini icap ettirecek bir cevap vermekle yürütülür bir meslek sanıyordu. Vazifesini yapmadığı takdirde vaziyetten hem müvekkilini hem de Baroyu haberdar edeceğimi ve böyle bir ihbarın meslek hayatı üzerinde fena tesirler yapabileceğini bu zate anlattım. Muhakeme salonunda sıra beklemekte olan avukatlar bu sahneye şahit oldular. Hadisenin avukatların meslek gayretleri üzerinde faideli olduğunu gör-

mekte gecikmedim. Artık bizim mahkemeye dosyasız, tetkiksiz gelen avukatların sayısı günden güne azalıyor, boş sözlerin yerini kısa, özlü, hukukî cümleler tutuyordu.

Vazifesini bilen bir avukat

Bir tetkik günü sabahleyin çalışma odamda müracaatları kabul ediyordum. Yanımda üç dört avukat vardı. İşlerinin görülmesi için sıra bekliyorlardı. Bu esnada genç bir avukatın sağ tarafımda durduğunu, bana bir şeyler söylemek istediğini gördüm. Kendisine dönerek isteğini sordum. O, hemen çantasından bir dosya çıkardı. Masanın üzerinde dosyayı açtı; işini anlatmağa başladı. Dosyasına şöyle bir göz attım; içindeki vesikaların dikkatle sıralanmış olduğu görülüyordu. Ben bir taraftan bu zatı dinliyor, bir taraftan da öteki meslekdaşlarının arzuhallerini okuyordum. Düzgün ve açık bir ifade ile işini anlatan avukat benim kendisiyle meşgul olmadığımı sanarak hadiseleri tekrar izaha başladı. Bunun üzerine: azizim, anladım; fazla zahmet etmeyiniz, dedim. Bir kaç gün evvel bir meslekdaşı ile aramızda geçen vakayı duymuş veya işitmiş olduğunu ima edecek surette: efendim, üzerime aldığım işi iyi tetkik ettiğime, arzuhalimi samimi bir kanaatle yazdığıma sizi inandırmak istiyorum, dedi.

Hakikaten bu arkadaş vazifesini büyük bir dikkatle yapmış, işin şüpheli, karanlık hiç bir yerini bırakmamıştı. Çalışmaları, adaletin tecellisi için bir avukatın hakime nasıl yardım edebileceğine çok iyi bir misal teşkil eden bu arkadaşa teşekkür etmek lâzımdı. Ayağa kalktım; elini sıkarak kendisini hararetle tebrik ettim. İkimizde memnun, ayrıldık.

Süratle çıkan bir kararın hikâyesi

Bir avukat arkadaşım hikâye etti. Kadıköy vapurunun hususi mekinde üç meslekdaş İstanbula geçerken Adliye havadislerinden bahis açılmış. İçlerinden birisi Beyoğlu İkinci Hukuk Hakimi değişti. demiş. Muhatabı bu havadisi eyvah... diye içini çekerek karşılamış; sebebini sormuşlar. Orada, demiş, bir işim vardı. İki sene kadar uğraştım. Hakime derdimi anlatabildiğimi sanıyordum. Şimdi hiç olmazsa bir sene de yeni hakimle uğraşacağım. Hikaye burada kapanmış

Geceleri ertesi günün işlerini evimde okuduğum için bu zatin alakadar olduğu işin dosyasını da tetkik etmişim. Tahkikatın tamamlanmış olduğunu görerek kararı yazmışım. Ertesi gün muhakeme başladığı zaman taraflardan iddia ve müdafaalarını hûlâsa etmelerini rica etmişim. Başka diyecekleri olup olmadığını sorup tahkikini istedikleri bir nokta kalmadığını görünce muhakemenin hitam bulduğunu tefhim etmişim. Kâtibe de kararı okuması emrini vermişim. Bir sene beklemeyi göze alan avukat ilk celsede karar verildiğini görünce sevinç baygınlıkları geçirmiş!

*
* *

Birbirine benzeyen davalar

İstihkak — borçtan kurtulma — tahliye davaları

Bir çok davaların esasta birbirine çok benzediği dikkatimi çekti. Bunların üzerinde bir az düşündükten sonra bu davaları belli bir kalıba sokmanın güç bir iş olmıyacağı kanaatine vardım. Bunlardan o sırada sık sık rasladığım bir iki çeşidini bu kitaba koymakta faide görüyorum.

İstihkak Davaları

Mahkemeye gelen hemen bütün istihkak davalarında davacı bir kadındı. Müddeialeyhlerden biri daima erkek ve davacı kadının kocası idi. İkinci müddeialeyh kadın veya erkektir; onun kadın veya erkek olmasının ehemmiyeti yoktur. İkinci müddeialeyhin burada göze çarpan vasfı bir gayri menkulün sahibi olması ve bu gayri menkulü birinci müddeialeyhe kiraya vermiş bulunmasıdır.

Hadisenin iç yüzü de şundan ibarettir: birinci müddeialeyh, kadının kocası ikinci müddeialeyhten bir ev, bir apartman dairesi kiralamıştır. Kirayı vaktinde ödememiştir. Mucir evdeki eşya üzerinde hapis hakkını kullanmıştır. Müddei kadın bu eşyanın kendisine ait olduğunu beyan ederek hapsin kaldırılmasını ister. Eşyanın kendisine ait olduğunu isbatta davacı zorluk çekmez; ta mukavelât muharrirliği devrinde tanzim edilmiş nefyimülk se-

nedini hemen ibraz eder. Müddeialeyhlere ne diyecekleri sorulunca müddeialeyh koca iğneden ipliğe kadar evdeki bütün eşyayı içine alan vesikanın doğruluğunu ikrar eder. Diğer müddeialeyh mucir bunu bilmediğini, bilmek vazifesi olmadığını söyler.

Boçlar kanununun 267 ve 268 inci maddelerine giren bir hadise karşısında bulunduğunu düşünen hakim davacıya hapis mevzuu olan malların kendisine ait olduğunu mucire ihbar edip etmediğini sorar. Davacı bu ihbarı yapmadığını söyler. Bu ifade zapta geçtikten sonra dava halledilmiştir. Taraflara başka diyecekleri olup olmadığı sorulur. Bunların verecekleri cevap ile muhakeme bitmiştir. Karar belli.

Borçtan Kurtulma Davaları

İcra ve iflâs kanunu mucibince ilâmsız icra takiplerinde borçtan kurtulma davalarına çok rastlanır. İcra itiraz merciinin verdiği kararları durdurmak için borçlular mahkemeye müracaat ederler. Eğer bu işler süratle rüyet edilmezse icra kanununun temin etmek istediği kolaylıklardan bir netice alınamaz. Bu borçtan kurtulma davalarının da belli bir kalıba sokulması beni düşündürdü. Kanunlar ve işlerin gidişi üzerinde yaptığım tetkikler gösterdi ki borçluların çoğu icra takibini aksatmak, geciktirmek, bu suretle vakit kazanmak istiyorlar. Hele bir kadının davası çok dikkate değer bir manzara gösteriyordu. Kadın, davasının sübut delilleri hakkında sorduğum suale kendisinin bu gibi işlerden anlamadığı, bütün vesikalarının avukatında olduğu cevabını verdi. Müddeialeyh ise alacağının noter senedine dayandığını, icra takibini gecik-

tirmek maksadiyle borçlusunun mahkemeye müracaat ettiğini söyledi. Müddei kadına niçin avukatını beraber getirmediğini veya vesikalarını avukatından almadığını sordum. Müddei avukatının mühim bir işi çıktığını ve ansızın Adapazarına gitmeğe mecbur kaldığını ifade etti. Bunun üzerine avukatının ne zaman döneceğini sordum; en geç iki gün sonra dönmüş olacağı cevabını verdi. Normal işlerde davaları bir buçuk aydan daha kısa bir zamana talik etmek mümkün değilken taraflardan birinin işi uzatmak istediğine zahip olunca bu müddeti mümkün olduğu kadar kısaltmayı kendimce kararlaştırmıştım. Bu hadisede o karara göre muhakemeyi üç gün sonraya talik ettim. Davacının bu defa ne yapacağını merak ediyordum. Muhakeme günü geldi, mübaşir tarafları çağırdı. Müddei gelmemişti. Dinleyiciler arasından biri yaklaşarak bir kâğıt uzattı. Baktım; bir rapor; müddeinin hastalığına, bir hafta müddetle tedaviye muhtaç olduğuna, bu müddet içinde evinden çıkması mahzurlu bulunduğuna dair bir hekim raporu.

Borçtan kurtulmuş olduğunun bütün delillerini ya getirmesini veya avukatı marifetiyle mahkemeye ibraz etmesini teminen kendisine on gün mühlet vermek ve bu delilleri ibraz etmediği takdirde dâvasından vazgeçmiş sayılmak üzere tebligat yapılmasına karar verdim.

Bu on gün geçti; fakat ne dâvacı geldi ne de avukat ve vesika gönderdi!

Tahliye Davaları

Hukuk usulü muhakemeleri kanununun sekizinci mad-

desi « icra müddeti hitam bulmuş olan mecurun tahliyesine mütedair davanın rüyeti vazifesini sulh hakimlerine vermektedir. Üç satırlık bir madde içinde bir satırlık yer bile tutmıyan bu hüküm, Beyoğlu Sulh Mahkemesinin geniş ölçüde faaliyet mevzuunu teşkil eder.

Bu tahliye dâvalarında ilk gözüme çarpan nokta şu oldu. Mukaveleler matbu nümuneler üzerine yazılmıştı; bunlara kanun icablarına uygun miktardà pul da yapıştırılmıştı. Hattâ bu mukaveleler üzerinde noter mührü de vardı. Yalnız eksiği tasdik muamelesi idi. Bu vesikalar noter tarafından görülmedikce noterin resmî mührü bunla'ra basılamazdı. O halde nasıl olmuştu da noter mühürlediği vesikanın altındaki imzaları tasdik etmemişti. Bu tarzda vücut bulmuş bir mukavelenin müddeti hitam bulunca re'sen tahliye sistemine gidilebilir mi idi? Gidilemezse mucirlerin hali ne olurdu?

Bu mesele Beyoğlu muhitinde çok dikkate lâyık bir mevzu teşkil ediyordu. Elden gelen gayreti esirgemiyerek yaptığım tetkikler neticesinde böyle tasdiksiz mukavelelerden doğan tahliye taleplerinin mahkemeden bir karar istihsal edilmeden icra olunamıyacakları kanaatına vardım. Bu kanaata vardıktan sonra bu nevi vesikalara dayanan re'sen tahliye taleplerini kabul etmedim. Beyoğlundaki gayri menkullerin sahipleri bu vaziyet karşısında büyük bir sıkıntı içine düşüyorlardı. Senelerdenberi alıştıkları bir kolaylıktan mahrum olmak onlara çok ağır geliyordu. Halkı bu sıkıntıdan kurtarmak lâzımdı.

Hukuk usulü muhakemeleri kanununun 507 inci maddesi tahliye dâvalarında basit usulü muhakemenin tatbik edileceğini tasrih ediyordu. Basit usulü muhakeme ile dâvaları

çabuk neticelendirmek kabildi. Basit usulü muhakemı hakkındaki fasıl hükümlerine göre davetnamenin şeklin tesbit ederek kaleme verdim. Bu çeşit dâva arzuhallerin havale ederken üzerlerine «basit usulü muhakeme» keli melerini yazıyordum. Bu yazı kâtiplere, aldıkları talimatı göre yapacakları muamelenin mahiyetini göstermeğe kâf geliyordu. Bu dâvalara on beş günde işin karara bağlanmasını sağlıyacak surette muhakeme günü tâyin ediliyordu

Bir gün halinden zengin olduğu anlaşılan bir zat ziyaretime geldi. Yaptığım işlerin halk tarafından çok takdir edildiğini belirterek söze başladı. Fakat adalet makinesinin bütün çarhları aynı istikamette çalışmayınca netice elde edilemediğini söyledi. Maksadını biraz daha açık ifade etmesini bu zattan rica ettim. Re'sen tahliye sistemini tatbik etmek istemediğimin sebeplerini pek iyi anladığını, onbeş gün içinde dâvaları neticlendirmek için aldığım tedbirleri takdirle gördüğünü söyledikten sonra «muhakemenin hitamından yirmi dört saat sonra da ilâmımızı alıyoruz. Bu bizim için büyük bir mazhariyet oluyor; fakat, efendi oğlum, bu ilâmları icra daireleri, kat'iyet iktisap etmeden, icra etmiyorlar. Bu hal dâvaların çarçabuk karara bağlanmasından hâsıl olan neticelerden istifade etmemize mâni oluyor.» dedi. Bunun üzerine icra hakimleriyle uzun uzadıya görüştüm. Bu zevat ile fikirlerimiz birleşmedi. Düşüncelerimi Adliye ceridesine yazdığım bir makale ile hukukçularımızın tetkikına arzettim. Şimdi o makalenin elimdeki müsveddelerini buraya naklediyorum.

Tatbikatı Adliye hakkında bazı düşünceler

Adliye Vekâletinin Hukuk İşleri Dairesinde iki buçuk seneyi bulan hizmetim esnasında, baştan başa mâna ve metin itibariyle yenileşen. taknin sanatı noktai nazarından çok yüksek kıymeti haiz olan ve son ihtiraların mevlûdü mudil makinelere benzetilebilen yeni kanunlarımızın [1] kâfi hazırlık tertibatı alınmaksızın [2] tatbik edilmesi herkesi iktihamı pek güç müşküllerle karşılaştırmış olacağını ve bunun önüne nasıl geçilebileceğini düşünüyordum.

Sulh hakimi olarak İstanbul'a geldiğim gündenberi bir çok hadiselerle karşılaştım. Taamüllere, temyiz içtihatlarına vakıf değildim. İlk günlerde işlerin çokluğu ve çeşidi önünde bunaldım. Mahkemede yalnız tereddütlerimizi izale edecek eserler değil, alelâde kanun metinleri de yoktu. Bu şerait içinde şüphelerimizi tenvir edecek menbaların büyük kısmından mahrum bulunuyorduk. Beyoğlu icra itiraz mercii vazifesini gören sulh hakimi Refik beyefendi bu buhranlı günlerde reylerinden en fazla istifade ettiğim bir zattır. Kendisine burada alenen teşekkürü bir vazife telâkki ederim.

Şu küçük izahattan sonra bu hadiselerden İstanbul muhiti için pek ehemmiyetli gördüğüm bir tanesini tetkik edeceğim: icarı akar ve bunun neticesi demek olan tahliye meselesi.

---

[1] Bu kanunların nakillerinde isticalden mütevellit kusurlar mevcut olmadığını iddia etmiyoruz.

[2] Kanunlarımız, neşirleri tarihinden itibaren pek kısa müddetlerin hitamında mer'iyet mevkiine girmişlerdir.

Bu mesele göründüğü kadar basit değildir. Hadisenin menbalarını eski ve yeni müdevvenatımıza dahil birçok kanunlarımızda aramak icabeder. Binaenaleyh tetkikimizi şu plâna göre yapacağız.

1 İcarı akara ve tahliyeye taallûk eden metinler.

2 — İcarı akar ve tahliye işlerinde usulü muhakeme ve vazife meselesi.

3 — Tahliyede icra safhası.

İcarı akar ve tahliyeye teallûk eden metinler

Burada uzun uzadıya borçlar kanununun icara ait ahkâmından bahse lüzum görmiyorum. Yalnız ileride tahliye bahsinde tesadüf edeceğimiz noktai nazar farklarının tesbit ve münakaşası için bilinmesine lüzum görülecek bir iki maddeyi işaret etmek isterim. Bu itıbarla borçlar kanununun 248 inci ve 270 inci maddelerini bir defa gözden geçirmek faydasız değildir.

Borçlar kanununun 248 inci maddesi âdi icarı tarif ediyor:

« Âdi icar bir akittir ki mucir onunla, müstecire ücret mukabilinde bir şeyin kullanılmasını terketmeği iltizam eder»

270 inci madde hasılat icarını tarif ediyor:

« Hasılat icarı, bir akittir ki onunla mucir, müstecire ücret mukabilinde hasılat veren bir malın veya hakkın kullanılmasını ve semerelerinin iktitafını terketmeyi iltizam eder. »

Şu tariflerin her ikisinden, icar aktinin borçlar huku kunu tanzim eden kanunda yazılı bulunmasından ve icar aktinin üçüncü şahıslara karşı müessir olabilmesi için borçlar kanununun 254 üncü maddesine istisna teşkil edecek mahiyette bir hüküm sevkeden mezkûr kanunun 255 inci maddesi metninden anladığımız mâna, çıkardığımız netice alelâde icar aktinin müstecire mecur üzerinde aynî bir hak temin etmemesi, diğer tâbir ile icar aktinin mucir ile müstecir arasında aynı alâkadar etmiyen ve ihtilâf halinde borçlar hukuku esaslarına göre halledilmesi icabeden şahsî bir münasebet vücude getirmesidir.

Hukukî bir rabıta ve münasebetin aynî veya şahsî olmasından çıkacak neticeleri burada tetkik etmiyeceğim. Yalnız borçlar kanununun icar hakkındaki hükümlerinin tetkikimize mevzu teşkil eden hadiselerin mühim menbalarından biri olduğunu söylemek istiyorum.

Tahliye hakkındaki en mühim hükümler noter kanununun 71 inci maddesiyle icarı akar nizamnamesini tadil eden 1 Şubat 1329 tarihli kanunun hamisen kelimesiyle başlıyan maddesinde, icra ve iflâs kanununun âdi ve çiftlik kiraları hakkındaki 265 — 267 inci madddelerindedir..

Şu arzettiğim metinler mevkii mer'iyete girdikleri zaman itibariyle Türkiyenin iki muhtelif zihniyetini temsil eden vesikalar olup aralarında uzun boylu ahenk ve mutabakat bulmağa imkân yoktur.

İcarı akar ve tahliye işlerinde usulü muhakeme

İcarı akar aktinden doğan ihtilâflar, borçlar hukukundan doğan diğer ihtilâflardan esas itibariyle farklı bir-

usulü muhakemeye tabi değildir. Bu husustaki istisnai vaziyetleri tetkik etmeden bir nokta üzerinde durmak isterim.

Hukukçu arkadaşlarımızın bildikleri veçhile Sulh Mahkemelerinin vazifelerini tâyin eden umumi hüküm hukuk usulü muhakemeleri kanununun sekizinci maddesinde yazılıdır Bu madde: « Sulh Hâkimleri miktar veya kıymeti üç yüz liraya kadar alacak ve menkul ve gayri menkul ayın dâvaları ile icar müddeti hitam bulmuş olan mecurun tahliyesine mütedair talepleri ve kanunen musarrah sair dâvaları rüyet eder. » demektedir.

Bu madde sarahaten feshi akit meselelerinde Sulh Mahkemelerine salâhiyet vermemiştir. Sulh Mahkemelerinin salâhiyetini sarih bir metne istinat ettirmek lüzumunu ileri sürerek bazı zevat feshi akit suretiyle tahliye dâvalarının Sulh Mahkemelerinde rüyetine cevaz vermiyorlarsa da kıymeti 300 lirayı tecavüz etmiyen ayın dâvalarını rüyet eden bir mahkemenin kıymeti aynı miktarı aşmıyan ve aynın dununda bulunan feshi akit dâvasına bakmağa salâhiyettar oldukları bizce tereddüdü mucip değildir.

Hukuk usulü muhakemeleri kanununun sekizinci maddesinin vazeylediği prensip hakkında bilhassa feshi akte taallûk eden noktai nazarımızı söyledikten sonra tahliye hakkındaki istisnai vaziyetin tetkikine geliyoruz.

Tahliye, ya icar müddetinin hitam bulması, yahut müstecirin icar müddetinin hitamından evvel muacceliyet kesbeden kiraları tediye etmemiş bulunması halinde mucire tanınmış fesih hakkı hasebiyle yahut bunların haricinde kalan diğer fesih sebeplerinin tahakkukundan dolayı talep olunur.

İcar müddetinin hitamı bulması üzerine vâkı olacak ta' liye taleplerinin sulh hâkimlerine dermeyan edilmesi hukuk usulü muhakemeleri kanununun sekizinci maddesinin sarahatı icaplarındandır. Burada hitam bulan icar aktinin ihtiva ettiği kıymetler nazara alınmaz. Çünkü talep doğrudan doğruya mecurdan müstecirin intifaının devamı için mevcut hukuki sebeplerin ortadan kalkması hasebiyle isti fade hakkını asıl sahibine iadeye taallûk eder.

Bu nokta sarahatı kanuniye ile halledilmiş olduğundan hiç bir ihtilâfa meydan vermiyor. Görüşlerin çatışması bu müracaatın tarzına, bu müracaata muhatap olan hakimin takip edeceği hattı harekete taallûk ediyor; bizim de ilişmek ve münakaşa etmek istediğimiz nokta budur.

Burada iki görüş çarpışıyor :

1 — Eğer talep icarı akar nizamnamesinin muaddel yirminci maddesinin tarifatına göre kanunu dairesinde pulları yapıştırılmış bir icar ve isticar mukavelesine müstenit olup ta ortada sükût ile aktin yenilenmesini tazammun edecek surette bir teehhür mevcut değilse o zaman muhakeme ve mürafaa yoluna gitmeğe lüzum yoktur. Müracaat üzerine müstecire onbeş gün zarfında kuntrato ahkâmına ittiba etmesi tenbih olunur. İttiba etmediği takdirde müddeti muayyenenin mururunu müteakip zabıtaca icbar olunur.

Bu görüşü müdafaa edenler noter kanununun 71 inci maddesindeki kayıtları nazarı itibara almıyorlar. Mezkûr maddeye göre « re'sen tahliye » denen bu sistemin tatbikı için icar ve isticar mukavelenamelerinin noterlikce ya re'sen tanzim edilmiş yahut hariçte tanzim edilip imzaları tasdik olunmuş bulunması lâzımdır.

2 — Bir kuntrato müddetinin hitamında re'sen tahliye sisteminin tatbikı için icarı akar nizamnamesinin muaddel yirminci maddesine tevfikan kanunu dairesinde pulları yapıştırılmış olmak kâfi değildir. Noter kanununun yetmiş birinci maddesindeki şartların tahakkuku yani ya kuntratın noterce re'sen tanzim edilmiş olması yahut hariçte tanzim edilip imzâların noter tarafından tasdik edilmiş bulunması lâzımdır.

Birinci reyde bulunanlar noter kanunundaki bu kayıtların icarı akar nizamnamesinin muaddel yirminci maddesiyle mülga olduğunu zannediyorlar. Biz bu yirminci maddeyi okuduğumuz zaman noter kanununun yetmiş birinci maddesini tadil ettiği değil o kuyuda bir şart ilâve etmiş olduğu kanaatına vasıl oluyoruz. Gerçi ekseriya re'sen tanzim veya imzaları tasdik edilmemiş olan icar ve isticar mukavelenamelerindeki kuntrat pullarının üzerinde bir tarih ile noter mührü görüyoruz. Fakat bu mühür bizce tamamen gayri kanunî bir vaziyette tahsildarlıktan başka bir mâna ifade etmez. Noter kanunu noterlerin vazifesini tâyin ve tahdit etmiştir. Bu vazifeler arasında kuntrat pulu bayiliği yoktur. Binaenaleyh tasdikı tazammun etmiyen, hattâ basılması için tarafların huzuru bile lâzım gelmiyen bir mühürle bir vatandaşı, bir şahsı muhakemeden geçirmeden idarî bir kararla meskeninden kovmak pek ağır bir mesuliyet deruhte etmektir. Her hangi bir ferdin diğerindeki beş kuruş alacağı alelusul muhakemesi icra olunmadan ve hükme bağlanmadan tahsil edilemezken, cevap vermeye mecbur ve vereceği cevap tahliyeye müessir olmıyan bir vatandaşı bir ihbarname üzerine meskeninden çıkarmak için mukavelenin re'sen tanzim veya imzalarının tasdik kılınması zaruri bulunduğunu zannediyoruz.

Hususi mükâlemeler esnasında muttali olduğumuz vakıalar doğru ise noterleri bu gayri kanuni vaziyete düşüren sebep rekabet imiş. İmza tasdikı veya re'sen senet tanzimi için bir harç alınır. Noterlerden birisi bu harcı istifa etmeden, tasdik muamelesini yaptığını zannettirecek tarzda, mukavelenameleri diğer noterlerden daha ucuza mal ediyormuş gibi bir senedi malûm olan usul üzere kuntrat pullarını yapıştırıp mühürlemiş. Diğer noterler de mukavelelerin tasdikından tevellüt eden kazançlarını kaybetmemek için aynı yolu ihtiyar etmek mecburiyetinde kalmışlar; bu suretle noterler nezdinde kanunda yeri olmıyan bir usul teessüs etmiş; sulh mahkemeleri de yukarıda (1) numara ile arzettiğim düşünceler ile «kanun dairesinde pulları yapıştırılmış» kira mukavelenamelerini re'sen tahliye sisteminin tatbikı için kâfi bir vesika teâkki eylemişlerdir.

Şimdi tatbikatta bu ihtilâf devam etmekte, bir mahkemenin kanuna muvafık bulduğu bir tarzı hareketi diğer mahkeme kabul etmemektedir. Temyiz mahkemesine akseden hususattan olmıyan bu ihtilâfın bir sureti halle raptına da imkân bulunmamaktadır.

Feshi akit suretiyle tahliyelere gelince: bu hususta icra ve iflâs kanununun 265 inci maddesi sulh hakimlerine miktarla mukayyet olmıyan bir salâhiyet vermektedir.

Bu madde hükmüne göre takip âdi kira ve çiftlık kiralarına mütedair olup da alacaklı talep ederse ödeme emri borçlar kanununun 260 ve 288 inci maddelerinde yazılı ihtar ve kanuni müddet geçtikten sonra sulh mahkemesinden borçlunun kiralanan şeyden çıkarılması istenebileceği tebliğini ihtiva edebilecek ve işbu tebliği ihtiva

eden ödeme emri üzerine miktar ve kıymet neden ibaret olursa olsun tahliye için salâhiyet kazanılmış olacaktır.

Borçlar kanununun bu maddeleri kira bedeli vaktinde ödenmediği takdirde mucirin akti feshedeceği ihbari hükmünü ihtiva etmektedir.

Kanunumuzun kabul ettiği sisteme göre kira bedeli ödenmediği vakit mucirin akti feshetmeğe salâhiyeti vardır; mahkemeden fesih talep etmeğe ihtiyacı yoktur. Mucir ihbar hususundaki şeraite riayet etmek suretiyle kendi kendine akti feshedince artık müstecirin mecurdan intifaını meşru gösterecek bir sebebi hukukî kalmaz. Tamamen hitamı müddet sebebiyle vaki tahliyeye benzer bir vaziyet hasıl olur. Bu itibarla kanunun sulh mahkemelerini bu nevi tahliye taleplerinin kabulüne salâhiyettar kılması hukuk usulü muhakemeleri kanununun sekizinci maddesi hükmiyle mütenazır bir netice demektir. Bu madde hakkında uzunca bir tetkik yapmak ihtiyacı derkâr ise de makalenin hacmi bu ihtiyacın burada tatminine müsait değildir. İcra Reis Muavini Ali Kemal beyefendinin bu mes'ele hakkındaki etütlerini beklemeği tercih ediyorum. Yalnız şurasını arzedeyim ki kesbi kat'iyet eden ödeme emirlerini res'en tahliyeye esas ittihaz etmekte isabet olduğunu zannediyorum.

İcarı akar ve tahliye hususlarında icra safhası

Bugün erbabı mesalihin elindeki kira mukavelenamelerinin ekseriyeti azimesi kanaatımıza göre re'sen tahliye sisteminin tatbikine müsait olmayınca, müstecirin kendi arzu ve ihtiyariyle mecuru terk ve tahliye etmediği ahvalde mucirler tahliye davası açmak zaruretindedirler.

Tahliye davaları, malûm olduğu üzere, basit usulü muhakemeye tabidir. Onbeş günlük ihbar müddeti içinde tahliye hükmünün verilmesi pek çok defa mümkün oluyor. Fakat asıl müşkül bundan sonra başlıyor.

İcra itiraz mercii hakimlerinin tesbit ve kabul ettikleri noktai nazara göre tahliye hükümleri iktisabı kat'iyet etmeden tenfiz olunamaz. Bu noktai nazarın tesbitinde âmil olan mülâhazaları öğrenmek için merci hakimi arkadaşlardan bazılariyle sureti hususiyede temas ettim; ve hukuk usulü muhakemeleri kanununun 443 üncü maddesindeki « temyiz icrayı tehir etmez » prensipine karşı tahliye hükümlerinin kesbi kat'iyet etmeden tenfiz edilemeyeceğinde nasıl ittifak ettiklerini öğrenmek istedim. Bu zevat, mezkûr maddenin son fıkrası olan « gayri menkul ve buna müteallik aynî haklara ve aile ve şahsın hukukuna mütedair hükümler kesbi kat'iyet etmedikçe icra olunamaz. » istisna cümlesine tahliye hükümlerinin dahil olmadığında benimle müttefik idiler. Tahliye hükümlerinin kesbi kat'iyet etmeden icra olunamayacağını, temyizden hüküm nakzedilirse icranın iadesindeki müşkülâta ve aynı zamanda mezkûr kanunun 13 üncü maddesine istinat ettirdiler. On üçüncü maddenin ikinci fıkrasına göre « sebebi ne olursa olsun gayri menkulün aynına veya gayri menkul üzerinde bir hakka veya muvakkat bile olsa onun zilyedliğine veyahut hakkı hapsine mütedair olanlardır. » cümlesini alarak 443 üncü maddeye eklemek suretiyle tahliyede gayri menkulün hiç olmzsa zilyedliğini alâkadar eden bir mana buldular.

Bence bugünkü kanunların en mükemmel taraflarından b ri onların yapısındaki mantıktır. Kanunların hükümleri

o kadar büyük bir itina ile tasnif edilmiştir ki bunlard[a]
her hangi birini kendi kadrosunun haricinde münferid o
rak mülâhaza etmek insanı ekseriya hataya düşürür. İti[r]
mercii hakimlerinin hatalı telâkki ettiğim görüşlerinin me
şei budur. Kanun salâhiyet hakkındaki hükümlerini sev
ederken gayri menkulü veya gayri menkule mütea'lik dâva
istediği gibi tarif edebilir. Fakat salâhiyet kısmında zi
redilen her hangi bir hükmü temyizin icrayı hangi halle
de tehir edeceğine dair hükümlerle mukayese etmek tehl
keli bir şey olur. Esasen bu tehlikeli ve kanunun mantı[k]
ile kabili telif görmediğimiz görüş on üçüncü maddeni
ibaresinden çıkmaz. Çünkü icar akdi borçlar kanunun
255 inci maddesine tevfikan tapu siciline şerhedilmedikç
müstecir sonraki maliklerden mukavele hükmüne riayet
etmelerini talep eyliyemez. Yani icar akdinden doğa
kukuki neticeler şahsi borçlardır, aynî haklar değildir
Hukukun bu mütearifesi üzerinde fazla tevakkufa mahal
olmamakla beraber alelitlâk icar akdinin şahsî hak ve vazif
tevlit etmek itibariyle gayri menkul ile alâkası olmadığın
ve gayri menkul üzerinde müstecir lehine bir hak ihda
etmediğini bir defa daha tekrar etmek istiyorum. İcr
itiraz mercii hakimlerinden görüştüğüm zevat görüşümü
bu kısmını kabul etmiyor sayılamazlar; onlar on üçünc
maddenin « muvakkat bile olsa onun zilyedliğine » cümle
sine tutunuyorlar. Fakat zilyedlik mes'elesi burada vaziyeti
kurtaracak gibi görünmüyor. Filhakika kanunu medeninin
888 inci maddesinden müstecirlerin fer'an zilyed oldukları
anlaşılıyor. Lâkin yukarda da arzettiğim gibi bu hükümleri
kanunun umumi çerçevesi içinde, işgal ettikleri mevkii bir
saniye göz önünden uzaklaştırmamalıdır. Zilyedlik hükümleri,
malûm olduğu üzere, mülkiyeti himaye için vazolunmuştur.

Müstecir bir gasıba , bir mütecavize karşı fer'î zilyedliğinden bahsederek hakimden himaye talep edebilir. Fakat müsteciri aslen zilyed olan mucire karşı himayeye kalkışmak ve tahliye işinde müstecirin zilyedliğine istinat etmek onun şahsî haklar yani borçlar hukuku sahasına münhasır bir hakkını mucire ait hakların en mükemmeli olan mülkiyet hakkına tercih etmek ve gasıplara , mütecavizlere karşı kendini korumak için mucir yedinden müstecire verilmiş bir silâhı mucire karşı istimal ettirmek olur ki netice bizi kanunumuzun gayesine muhalif bir vaziyet karşısında bulundurur .

Bu görüşün isabetsizliğini gösteren ikinci delilimiz de zilyedliğin himayesine matuf bir hükmün , zilyedliğin hiç mevzuu bahsolmadığı bir mahalde tatbik edilmek istenmesidir . Müstecir tahliyede mucire karşı zilyedlik iddiasında değildir . Gerek mucir ve gerek müstecir zilyedlik itibariyle hukukî vaziyetlerini biliyorlar ; ve bunu mahkemede asla bahis mevzuu etmiyorlar . Netekim mahkemenin kararı da müstecirin yedinin ref'i , mucirin yedinin iadesi şeklinde değildir . Bundan başka gayrimenkulde fer'i zilyedlerin ancak gasıb ve tecavüz hallerinde dava ikame edebileceklerini kanunu medeninin 905 inci maddesi tasrih etmektedir .

Şu tafsilât ile hadisenin kâfi derecede tenevvür ettiğini zannediyorum ; binaenaleyh icra itiraz mercii hakimleri arkadaşların da bu görüşe iltihak ile tahliye kararlarının tenfizinde hükmün kesbi kat'iyet etmesini beklememelerini temenni ederim . [Adliye ceridesi No. 112 — 113

*
* *

Bu husustaki ihtilâflar sonradan temyiz mahkem
gelmiş ve dairelerin kararlarında bu düşünüş farkları
dini göstermiştir. Bunun üzerine keyfiyet tevhidi iç
heyeti umumiyesinde müzakere edilerek karara bağlar
tır. 20 haziran 1938 tarihli ve 3947 numaralı resmi
zetede neşredilen bu kararı aynen naklediyorum.

23-2-1938 tarih ve 1937-38/11/7 E./K. numaralı Tevhidi içtihat heyeti umumiyesinin kararı

Me'curun tahliyesine mütedair olan hükümlerin mü
ret temyiz edilmesi icrayı tehir edip etmiyeceği hususu
Temyiz Mahkemesi Ticaret Dairesinin 8-2-1937 tarih
935/2932 numaralı karariyle İcra ve İflâs Dairesinin 25/
1936 tarih ve 6041/6565 numaralı kararı arasında çık
içtihat ihtilâfının halli için toplanan Tevhidi İçtihat Hey
Umumiyesinde keyfiyet müzakere edilerek neticede:

Kiralanmış gayrimenkulün tahliyesi hakkındaki da
gayrimenkulün aynına ve buna müteallik aynî haklara ta
lûk etmediği cihetle Hukuk U. M. K. nun 443 üncü ma
desinin son fıkrası tahliye kararlarında kabili tatbik olm
makla mücerret temyizi dâva icrayı tehir etmiyeceğin
ekseriyetle karar verildi. 20-6-1938

***

Dosyaların tanzimi

Temyiz Mahkemesinin yükünü hafifletir

Hukuk usulü muhakemeleri kanunu her ne kadar birinci babının onuncu faslının ikinci kısmında dosyalardan bahseder ise de tetkik edildiği vakit dosyanın mahiyeti hakkında bu kısımda hiç bir hüküm bulunmadığı görülür. Dosya, devlet dairelerimizde ve mahkemelerimizde işlerin sağlam ve çabuk yürütülmesi için üzerinde çok durmak ve derin düşünmek isteyen bir mevzudur.

Adliye Vekâletinde Hukuk İşleri Müdür Muavini olarak çalıştığım vakit elime geçen Fransızca küçük bir risaleyi «dosyaların tasnifi» başlığı altında tercüme etmiş ve Adliye ceridesinde neşretmiştim. Sonra bunu ayrı bir risale olarak da bastırdım.

Temyiz Mahkemesini, hadiselerin hukukî hükümlerini bulmaktan ziyade hadiseleri dosyalardan anlamak cihetinin yorduğu herkesin bildiği bir hakikattir. Bu işin, üzerinde çalışılmağa değer bir mevzu olduğu kanaatinde idim. Temyiz Mahkemesine gönderilecek dosyalar için alâkalılardan birer gömlek ve bu gömlekleri içine alacak birer zarf

istiyordum. [1] Dosyanın nasıl tanzim edildiğini gösten bir fihristi gömleğin iç kapağına yazıyordum. Gömleğ üzerine de bu hususu iri harflerle işaret ediyordum. Do ya iki kısma ayrılıyordu: birinci kısım dâva arzuhali ba da gelmek üzere sırasiyle zabıtname ve karardan ibaretti İkinci kısımda senet, ehli vukuf raporu, keşif zabıt var kası gibi zabıtnamenin bünyesine girmiyen vesikalar bulu nuyordu.

Zabıtname sahifeleri sıra numarasiyle numaralandığı gibi vesikalara da dosyadaki sıralarına göre birer numa veriliyordu.

Büyük bir himmete muhtaç olmıyan şu basit sıralam işi Temyiz Hakimlerinin işini çok kolaylaştırıyordu. Ha kimlik hayatımın son günlerinde bir ayda temyiz tetkikat ikmâl edilerek iade olunmuş bir dosya görmüştüm. B tecrübeden aldığım dersle şu kanaata vardım: dosyaları düzeltmekle mahkemelerin sayısını çoğaltmaktan fazla işle rin çabuk görülmesi imkân dahiline girer.

İlâmlara verdiğim şekil

Mahkemelerimiz kararların yazılması işinde arap harf leri devrinden kalma sakat bir göreneğin tesiri altındadır lar: cümleler uzun, birbirine girmiş bir haldedir. İnsan bu kararları okurken nefes almağa vakit bulamaz; fikrin altını üstüne bağlayamaz; hulâsa hakimin ne demek iste diğini anlıyamaz.

---

[1] Adliyemizde kırtasiye işi çok sıkıntılı idi. Bu tedbir ile işlerinin daha çabuk görüleceğine inananlar istediğim şeyleri seve seve veriyorlardı.

Bu iş de üzerinde durulmağa lâyıktı. Biraz düşündüm ve bazı kitaplar karıştırdım. Muhterem Vasfı Raşit Seviğ'in yazdığı hukuk usulü muhakemelerine dair bir kitap bana çok yardım etti.

Bu çalışmalarım yazdığım ilâmları herkesin anlayabileceği bir kılığa soktu. İlâmların yazılmasında takip ettiğim usul şu oldu: Mahkemeyi, hakimi, tarafları, davanın mahiyetini belirttikten sonra ilâmda mevcut hükümleri numara sırasiyle birbirinin altına dizmek; bundan sonra mucip sebepleri kısa cümlelerle ikinci bir başlık altında toplamak. Eğer karar ikrara dayanıyorsa ikrarı ihtiva eden zabıtname sahife ve satırını, vesikaya istinat ediyorsa vesikalar kısmında bu vesikanın hangi numarayı almış olduğunu işaret etmek.

Ben bu şekli Temyiz Hâkimlerine kolaylık olsun diye hazırlamıştım. Sonra öğrendim ki ilâmlara verdiğim bu şekil icra memurlarının pek hoşuna gitmiş; onları sahifelerce yazı okumaktan, tereddüt ve şüpheler içinde kıvranmaktan kurtarmış. Yani icra işlerinin daha katî, daha çabuk yürütülmesine hizmet etmiş.

* * *

Bir deniz ticareti davası

Bir gün altmışını geçkin, bağrı yanık, fakirliği halinden anlaşılan sakallı bir adam mahkemeye geldi. Kayığının battığından bahsederek tazminat istiyordu. Zavallı adamcağız Adliye işlerinden o kadar habersizdi ki arzuhaline istediği tazminatın miktarını bile yazdırmamıştı. Sordum; yüzelli lira dedi; hikâyesini anlattı. Bir geminin demiri koparak denize düşmüş. Gemi sahibi demirin düştüğü yeri unutmamak için bu sandalcıyı ücretini vererek oraya bekçi koymuş. Sonra bir vapur manevra yaparken bu sandala çarpmış; sandalı batırmış. Adamcağız denize düşmüş; etraftan yetişip kurtarmışlar. Şimdi kayıkcı sandalının tazminini isteyordu.

Müddeialeyh vekilinin vazifesini bilir bir avukat olduğu evrak çantasını dolduran sıra sıra dosyalardan seziliyordu.

Bu davaya karşı ne diyeceğini sordum. Bu gibi işlere çok alışkın bir meslek adamı ciddiyetiyle şu cevabı verdi: hadise, davacının arzuhalinde de ifade ettiği gibi ..... ay evvel olmuştur. Deniz ticareti kanununun ....

maddesine göre deniz kazalarından doğan ve kazanın vukuundan itibaren .... müddet içinde açılmıyan davalar mesmu değildir. Binaenalyh davanın reddini talep ederim.

Avukat hadiseyi tetkik etmiş, kanundaki alâkalı hükmü de tesbit eylemişti. Daha kitabı açıp maddeyi görmeden sözlerinin doğruluğuna inandım. Kanunların hadiseler karşısındaki kifayetsizliğini söylemekte Jean Cruet' nin hakkı vardı. [1]

İhtiyar kayıkcının iki kürek arasında geçirdiği çetin mücadeleli bir ömür sonunda elde edebildiği tek varı ihtimal şu batan sandaldan ibaretti. İçim sızladı. Bu zavallı adam deniz kazalarından doğan zararların tazmini için kaza tarihinden itibaren muayyen bir müddet içinde mahkemeye müracaat etmek lâzımgeldiğini, bu müracaat vaktinde yapılmayınca davasına bakılmıyacağını nereden bilecekti, nasıl öğrenecekti.

Zamanın şartları o kadar değişmiş, insanlar arasındaki iktisadî muvazene o kadar bozulmuşdu ki Gaston Morin'in düşüncelerindeki doğruluk bu gibi hadiseler karşısında daha derinden duyuluyordu. [2]

Bir anda bütün bu düşünceler zihnimi sararken hakimlik vazifemi yapmak, işi görmek, bir karar vermek mecburiyetimi de unutmuyordum.

İhtiyar davacıya sordum: bak acentenin vekili ne diyor, bu davayı sandalın battığı tarihten itibaren . . . ay içinde açmalı idi. Kanuna göre artık bu davaya bakılamaz;

[1] La vie du droit et l' impuissance des lois.
[2] La loi et le contrat, la décadence de leur souvraineté.

diyor. Sen kanunu bilmiyormusun ? Niçin vaktinde gelmedi

İhtiyarın kanun hükümlerinden haberi olmadığı mu hakkaktı. Fakat her halde bu suale bir cevap vermesi de lâzımdı. İhtiyar ayağa kalktı, derdini şöyle anlattı: sandal batıran vapurun acentesi olan şirket bunu tazmin etmiyeceğini söylemedi ki mahkemeye geleyim. Bugün, müdür burada yok; yarın . . . müdürün şimdi işi çok . . öbürgün . . . senin işine bir hafta sonra bakılacak ilh . . . dediler. Böylece . . . . . ay geçti. Artık şirketin bu parayı vereceğinden umudu üzdüm. Hakkımı istemek için mahkemeye geldim.

Sandalcının biraz toplıyarak, düzelterek naklettiğim bu cevabı beni müddeialeyh vekiline yeni bir sual sormak vazifesiyle karşılaştırdı :

Davacı.davasının tasvirini değiştiriyor ; o, mahkemece dinlenmesi kanun bakımından artık kabil olmıyan sandalının kıymetinin tazminini istemiyor ; fakat müvekkiliniz şirketin tazminat vereceğim, bugün vereceğim, yarın vereceğim diye kendisini oyalamak suretiyle davanın açılması için kanunun koyduğu müddetin geçmesine sebep olduğundan ve böylece kendisini zarara soktuğundan bahsediyor ve bu zararın tazminini istiyor ; buna ne dersiniz ? dedim.

Müddeialeyh vekilinin yüzünün bir anda buruştuğunu, renginin değiştiğini gördüm. O, bir meslek adamı olarak hadise ile ilgili kanun hükümlerini tetkik etmiş, davanın mesmu olmıyacağına dair maddeyi bulmakla vazifesini yaptığını sanmış ve davanın reddedileceğinden emin olarak daha fazla düşünmiye lüzum görmemişti.

Avukat hadiseleri inkâr edemezdi. Dava arzuhaline

karşı diyeceği sorulduğu vakit hadisenin ..... ay evvel vukubulduğunu söylemiş ve bu ifadesi zabıtnameye yazılmıştı. Davanın dinlenmiyeceğine dair söylediği sözler de ihtiyar ve cahil kayıkçının hissi selime dayanarak verdiği cevap ile çürümüştü.

İşin birden bire tehlikeli bir çıkmaza girdiğini gören avukat yirmi beş senelik meslek hayatının verdiği soğuk kanlılıkla kendini toparlamağa çalıştı. Bu fakir adama acıdığını söyliyerek bir defa şirket müdürü ile görüşmesine müsaade etmemi istedi. Sonunda da bu işi sulhan halletmeğe muvaffak olacağını ümit eylediğini söyledi.

Ben de zaten avukatları adalet tevziinde hakimlerin yardımcısı telâkki ettiğimi ve bir zavallının haklı gibi görünen isteğini yerine getirmek için sarfedeceği gayretten dolayı mahkeme namına kendisine müteşekkir olacağımı bildirdim. Sulh talebi üzerine muhakemeyi on beş gün sonraya bıraktım.

Onbeş gün geçti. . . . Fakat ne ihtiyar kayıkçı ne de avukat geldi. . . .

* *
*

[1] Hissi selimin her işde olduğu gibi hukukta ve adalet işlerinde de büyük kıymeti vardır. Bu hususta Nancy üniversitesi âmme hukuku profesörü Georges Renard'ın:
Le Droit, la Logique et le Bon Sens adlı kitabı faydalı bir kaynaktır.

Bir avukatla hasbihal

Çalışma programına saygı gösterilmeden hiç bir işde müsbet netice alınamaz

İşe başladığım zaman mahkemede yerleşmiş bir âde buldum. Haftanın dört günü muhakemelere, iki günü tet kiklere ve bina dışındaki çalışmalara ayrılmıştı. Uzun yılların tecrübesine dayanan ve ihtiyaca uygun bulunan bu âdete ben de uydum.

Bir tetkik günü masamın başında bir karar yazmakla meşguldüm. Çalışma odama elindeki evrak çantasından avukat olduğu sezilen bir zat girdi. Masamın üstünde duran saate göz attım; çalışma programında idarî muamelelere ayrılan vakit geçeli beş dakika olmuştu. Hiç bir şey olmamış gibi davranarak bu zattan ziyaretinin sebebini sordum. Hemen çantasından bir arzuhal çıkararak masamın üzerine bıraktı; arzuhalin havalesini istedi.

Kendisinin de dikkatini çekecek surette saatime tekrar baktıktan sonra muhatabıma dönerek benim saatim

müracaat zamanının geçmiş olduğunu gösteriyor. Acaba bir yanlışlıkmı var? dedim.

Muhatabım bu noktada bir tashih yapmıya yanaşmadı. Belli ki müracaat zamanının geçtiğini o da biliyor; fakat buna rağmen kendi gecikmesinden doğan hatayı benim çalışma programımı bozdurmak suretiyle tamire çalışıyordu. İçimden buna razı olmamıya karar verdikten sonra bu zat ile uzunca sürecek bir musahabeye girişmek mecburiyetinde olduğumu hissettim.

Yer göstererek oturmasını rica ettim. Kendisine gösterdiğim bu yumuşak kabulden istediğini yerine getireceğimi sanarak sevindi; gözlerinde istediğini yaptırmağa muvaffak olanların neşesi parlıyarak oturdu.

Halbuki benim niyetim bu zata programsız çalışmanın zararlarını anlatmak idi.

Kendisine, konuşmıya başlamadan, avukat olup olmadığını sordum; avukatım, dedi. Öyle ise iki meslek adamı olarak dertleşebiliriz dedim. Bu mahkemede ilk hafta içinde gördüğüm manzaranın bende uyandırdığı teessürü uzun uzun hikâye derek iş programının tanzimindeki büyük zaruretleri izaha çalıştım. Kendisinin bir meslek arkadaşı olarak bu programa sadık kalmak için beni teşvik etmesi lâzım geldiğini söyledim. Bu program bozulursa işlerin çığırından çıkacağını, menfaatlerini programın bozulmasında sananların da bu hatalarının bedelini mahkeme işlerinin düzgün yürümemesi suretiyle ödemek zorunda kalacaklarını anlattım. Hem, dedim, şu anda sizin arzuhalinizi kabul ve havale ettiğimi farzedelim; sizi takiben gelen ikinci vatandaşın isteğini nasıl reddedebilirim?

Onu da kabul edersem üçüncüsüne, dördüncüsüne ne diyeyim? Hakim o adamdır ki: hatır, gönül dinlemeden müracaat edenlere aynı kaideye göre cevap verir. Ancak, benim kanaatimce, böyle yapılabildiği zaman hakimin cemiyet üzerinde kanun müeyyidelerine dayanmak suretiyle haiz olduğu nüfuzun manevî ve ahlâkî cephesi teessüs eder. O zaman mahkemenin hükmü, inzibat kuvvetlerinin kullanılmasına ihtiyaç kalmadan, insanların vicdanı üzerinde tesirlerini gösterir; o zaman insanlar hakka hürmetin bir insanlık borcu olduğuna inanırlar; o zaman cemiyetin yapısı sağlamlaşır, bir çok içtimai hastalıklar başka ilâç kullanmaya lüzum kalmadan iyileşir, bir çok sakatlıklar düzelir, ortalığa bir huzur ve sükûn gelir. Zannedermisiniz ki Berlinde hakkını krala karşı da himaye edecek bir hakimin bulunduğuna inanan değirmenciye bu imanı telkin eden teşkilât Almanyanın yükselişinde müessir olmamıştır? [1]

Avukat muhatabım burada hulâsa ettiğim fikirleri dikkatle dinledi; programsız iş görmenin yalnız zararlı olduğuna değil, mümkün olmadığına da kanaat getirdiğini tahmin etmek üzere idim ki gayesini her türlü felsefî mülâhazaların, hükûmet hikmetlerinin üstünde tutan bir iş adamı gayretiyle beni ters bir mantık oyunu karşısında bırakmak istedi: efendim, şu görüşmelerimiz tam on beş dakika vakit aldı; halbuki benim ricamı bir dakikada is'af edebilirdiniz, dedi. O vakit bu zatın geçici menfaatlerin haricindeki bahisler üzerinde konuşmayı bile lüzumsuz bir külfet saydığını ve beni, kısmen nezaketinden kısmen de işini gördürebilmek ümidi ile bir nevi rüşvet olarak dinlediğini anladım. Benim söylediklerimi anlamamazlıktan

[1] smail Habip. Tunadan Batıya sahife: 124

geldiği için kendisine aynı silâhla mukabele etmek icap ediyordu.

Üzerinde görüştüğümüz mevzu ile alâkası yokmuş da büsbütün başka bir işden bahsetmek istiyormuşum gibi:

— Siz, dedim, hiç Voyvoda caddesinden geçtiniz mi?

— Evet.

— Orada Osmanlı Bankası denen bir ticaret müessesesi vardır, onu bilirmisiniz?

— Evet

— O ticaret müessesesinin gişeleri üzerindeki ilânlarda ne yazıldığını hatırlarmısınız?

Muhatabım altından ne çıkacağını kestiremediği bu sual karşısında biraz durakladı; ben devam ettim: o ilânlarda müracaat saatleri 10—12, 14-16 olarak gösterilmiştir. Bu saatlerin dışında Osmanlı Bankası veznesine para verebilir veya bu vezneden para alabilirmisiniz?

— Hayır.

— O halde bir ticaret müessesesinin çalışma programı kadar olsun bir Cumhuriyet mahkemesinin tavsiyelerine riayet etmek istemezmisiniz?

Bütün görüşmelerimizde bir meslekdaş saydığım ve bu sıfatla kendisine hususi bir hürmet ve nezaketle muamele ettiğim için avukat bu son sualin ağırlığı altında teşekkür ederek odamdan çıktı ve beni işlerimle baş başa bıraktı.

Mahkemede iş bölümü

Beyoğlu Sulh mahkemesinde bir aydan fazla bir zaman danberi çalışıyordum. İlk haftanın acemiliğinden sonra çabuk iş çıkarmak için gerekli tedbirlerin hemen hepsin almıştım; kâtipler yeni usule alışmışlardı; fakat günler, haftalar geçtikçe gelen işlerin azalmakta olduğunu hissetmeğe başladım. Bu bir vakıa idi. Bunun sebeplerini araştırmak, mahiyetini tayin etmek lâzımdı. Kulağımı muhitin göğsüne dayadım; halkın kalbini dinledim. Oradaki çarpıntı memnuniyetin ifadesinden başka bir şey değildi. Akşam mahkemeden çıkarak tünele doğru yürürken hiç tanımadığım bir çok insanların şapkalarını çıkararak beni selâmladıklarını görüyordum. Tanıdığım avukatların düşüncelerini yokladım; çalışmalarımdan şikâyetçi değillerdi. Tenkitlerini açık ve samimî olarak söylieyeceklerine emin olduğum doslarımın bazılarını muhakemeleri dinlemeğe davet ettim. Geldiler, gördüler, beğendiler. Bilhassa Naşit [1] takip ettiğim usulü çok takdir etmişti.

Üç dört gün fikrim adeta bu hadiseye saplanmış bir halde kaldı. Birgün başkâtip muavinini çağırdım. Kendisinden

[1] Mustafa Naşit sınıf arkadaşlarımdan ve memleketin yetiştirdiği çok kıymetli bir hukukşinas idi.

Muhtelit hakem mahkemesindeki mesaisi onun yüksek tevazuu arkasında gizlenen müstesna değerini ve eşsiz kabiliyetini meydana çıkardı.

Pek genç yaşında aramızdan ayrılan Naşid'in adını sevgi ile, rahmetle anarken derin ve manevi bir haz duymaktayım.

929, 930, 931 senelerinin Nisan ve mayıs aylarında birinci, ikinci. üçüncü hukuk hakimliklerine gelmiş dava sayılarını gösteren bir cedvel yapıp getirmesini rica ettim. Ertesi gün cetvel geldi. Daha ilk bakışta vaziyeti gördüm. Ortada benim sandığım kadar derin ve çapraşık kökleri bulunan bir hadise yoktu. Aynı işleri gören bu üç hakimin arasında davaları usul dahilinde taksim eden bir makam bulunmadığı için benim müşterilerim öteki hakimliklere gitmiş, onların işleri çoğalmağa, benim işlerim azalmağa yüz tutmuştu. Bu meseleyi ilk önce kıymetli müşaverelerinden çok faydalandığım, az zamanda dostluk bağlariyle birbirimize bağlandığımız icra hakimi Refik Beyefendiye açmak istedim. Bir fırsat bulursa yanıma gelmesi için haber gönderdim. Akşam üstü Refik Beyefendi geldi. Kendisine işlerin manzarası hakkındaki mütaleamı söyledim. O, adeta bir çocuk gibi seviniyor, ne iyi, ne iyi tam hastalığın üzerine parmağınızı koymuşsunuz, diyordu. Benim niyetim öteki hakim arkadaşlarla istişare ederek hakimler arasında işleri bölecek bir makam vücude getirmekti. Fakat bu nokta çok nazikti. Bunda bir taraftan hakimler arasında o zamana kadar mevcut olmıyan bir müratebe tesisi kokusu vardı; diğer taraftan maaşları çok az olan bu hakimler iş bölümünü idare edecek hakimin keşifli, harcirahlı davaları kendisine ayırmak suretiyle ötekilerin menfaatlerini ihlâl edeceğinden korkabilirlerdi. En yüksek dereceli hakim ben idim. Böyle bir iş bölümü kabul edilince bunu bana bırakmaları münakaşa götürmez bir zaruret halini alırdı. Halbuki teklif benden geliyordu. Ben bundan beş on kuruş maddî menfaat beklemiyordum. Benim gayem böyle küçük menfaatlarla alâkası olmıyan bir adalet idealine doğru koşmaktı.

Mahkemelerde işlerin uzamasında, kötü niyetli in larının çok tesiri olduğu hissini taşıyordum. Bunu tecı edecektim. İçinde kötü niyet kokusu sezdiğim işleri alı bunları büyük bir süratle karara bağlamak istiyordum. adalet politikasının vereceği netice beni o kadar düşünı rüyordu ki geceleri dosyaları tedkik edebilmek için zı vasati iki saate indirdiğim uyku zamanının bir kısmını bu düşünce alıyordu. Refik Beyefendiye endişelerimi lattım. O, bana çok inanıyor, öteki hakimleri de iyi nıyordu. Bütün safvet ve samimiyeti ile işe müdahale ti. Onlarla görüştü. Nihayet bir gün toplandık.

Ben söz aldım. Fikrimi izah ettim. Keşifli, harcıı lı işler hakkında teminat verdim. İşlerinin çoğalmasını doğacak mahzurlar üzerinde durdum. Bu arkadaşlar t min ettiğimden çok samimi davrandılar, kolayca karara dık: ben işleri üç hâkimin arasında bölecektim. Bun için yedi saatlik mesai gününün iki saatini harcıyacaktı Buna mukabil kendime seksen dava alacak onlara yü dava verecektim. Onlar da bu idare işlerinden kurtulac benim bölme işleri üzerinde çalıştığım saatlerde rahat hat muhakeme yahut tetkik ile meşgul olabileceklerdi.

Davaların tek elden geçmesi tesirini göstermekte ı cikmedi. İlk önce şeker sandıklarından masa üzerine kı dukları yazı makineleri ile hasır iskemle üzerinde arzuh cılık yapanlar hicret ettiler, artık görünmez oldular. I vaların sayısı da bu defa hakikî olarak yavaş yavaş eks miye başladı. Ne yazık ki bu politikanın neticeleri eyice tesbit edemeden ben hakimlikten ayrıldım.

Tebligat işleri

Tebligatişlerinin iyi yürümemesi muhakemelerin seyri üzerinde çok menfi tesirler yapıyordu. Bazı davetiyelerin günü geçiyor, fakat alâkadarlara tebliğ edilemiyordu. Halbuki hukuk usulü muhakemeleri kanununun 147 inci maddesi «evrakın mübaşire verildiği tarihten itibaren nihayet üç gün zarfında tebliğ olunması mecburî olduğunu» söyliyordu. Bu hükme dayanarak, iki defa, tebliğ masraflarının, vazifesini yapmıyan mübaşire tazmin ettirilmesine karar verdim. Artık bizim mahkemede günü geçtiği halde tebliğ edilmemiş evraka rastlanmıyordu.

Hasmının adresini bilmiyen bir davacı

Bir gün müddeialeyhin dava arzuhalinde gösterilen yerde bulunamadığı davetiyenin altına mübaşirin yapdığı şerhten anlaşıldı. Davacıya dedim ki mahkemeye gelirken, dava açarken, dava açanın başda gelen vazifelerinden biri hasmının adresini sıhhatlı bir surette öğrenmek ve arzuhalde bu adresi doğru olarak yazmaktır. Mübaşir sizin gösterdiğiniz adreste hasmınızı bulamamış. İyice tahkik edip hasmınızın adresini öğreniniz, gelip kaleme haber veriniz; yeniden gün tâyin edip tebligat yapsınlar. Davada haklı çıksanız da yanlışlık sizden geldiği için bu tebligat masraflarını hasmınızdan alamıyacaksınız.

Davacı ayağa kalktı. Ciddı bir tavırla hasmının g terdiği yerde çalıştığını, başka adresi olmadığını, işde bir yanlışlık olabileceğini söyledi.

Davetnameyi zabıt kâtibinden alarak tetkik etti Davacının sandıgı gibi işde yanlışlık yoktu. Vazi davetiye üzerinde yazılı muameleden açık ola görünüyordu. Müddeialeyh bir şirkette müstahdemd Mubaşir davetnameyi almış, şirkete götürmüş, müdd aleyhi aramıştı. Şirketin selâhiyetli müdürü davetname altına şirkette bu namda bir müstahdem bulunmadığını y mış ve altını imzalamıştı. Mübaşir de bu yazının şirl müdürü tarafından yazıldığını, imzasınında kendisi ta fından atıldığını şerhetmiş ve imzalamıştı. Ar şüphelenmeğe mahal yoktu; davacı hasmının adresin yanılmıştı, kusurunu belli etmemek için hasmının adre nin doğru olduğunu söylüyordu. Bu cihetleri kendisi anlattım. Şayet bu noktada bir hatası varsa tashih etn sini ihtar ettim. Fakat davacı evvelki söylediklerinin dı ruluğunda ısrar ediyor, bu ısrar ile işin manzarası deği yordu.

Düşündüm; müddeialeyhin dava arzuhalinde gösteril adresde bulunup bulunmadığını zabıta marifetiyle tahki karar verdim; muhakemeyi de on beş gün sonraya b raktım. Muhakeme günü gelmiş, fakat zabıtadan hen bir haber çıkmamıştı. Yazılacak tezkere kalemde gecikn olacaktı. Demek dosyaların tek—çift esasına göre ayı ması, her dosya için mes'ul bir kâtip bulunması da iş rin aksamasına mâni olamıyordu. Dosyadan yazılan tezk renin müsveddesini buldurdum. Baktım; hayır, ben makinemde aksaklık yoktu. Kâtip kararın verildiğinin e

tesi günü tezkereyi yazmış, bana imzalatmış, mukayyit de bunu vaktinde postaya vermişti. O halde şehir içinde on beş gün gibi uzunca bir müddet de verildiği halde bu küçük tahkikatın yapılmaması için zabıtanın çok meşgul olması lâzımdı. Kimbilir bu teşkilâttan günde kaç daire bu çeşit tahkikat istiyordu. Mamafih işin dikkatsizlik mahsulü olması, zabıtanın dosya bozukluğuna kurban gitmesi gibi ihtimaller de hatırıma geldiği için İstanbulun en yüksek zabıta âmirliğinin dikkatini hadiseye çekmeğe karar verdim. Bu defa yazılan tezkerenin zarfına «Zata mahsustur» işaretini koydum; muhakemeyi de bir hafta sonraya bıraktım. Umduğum tesir hasıl olmuştu. Emirler verilmiş, emirler alınmış, iş tahkik edilmişti. Dört gün sonra cevap geldi. Davacı haklı idi. Hasmı dava arzuhalinde gösterdiği adreste bulunmuştu.

Bunun üzerine birinci davetiye masraflarının şirket müdürüne yüklenmesine, müddeialeyhe yeniden tebligat yapılmasına, adalet makamına hakikate uymıyan beyanda bulunduğu için müdür hakında takibat yapılmak üzere dosyanın bu kısmını ayırarak Cumhuriyet Müddeiumumiliğine göndermeğe karar verdim. İş duyulmuş, ateş bacayı sarmış, müdür yaptığı ağır hatanın manasını anlamış olacak ki ertesi gün evrakı Cumhuriyet Müddeiumumiliğine tevdi etmemem için bazı ricalara muhatap oldum. Olacak olmuş, ok yaydan çıkmıştı. Cumhuriyet Müddeiumumiliği, hadisedeki zühulü tesbit ederek dava açmamak suretiyle benim elimden gelmiyen iyiliği müdüre yapabilir diyerek gelenleri teselli ettim ve savdım.

Eski dosyaları mahzende bulmak güçtür

Bir gün tam öğle tatiline çıkarken beni görmek yen bir zat ile karşılaştım. Mahkemenin mahzenindeki yalardan birinin içindeki bir senedi resmiyi bir makam mek istiyormuş, Göstermezse kendisinden para cezası caklarmış. Dosyanın yerini bilen bir memur varmış. (tekaüt edilmiş. Kalemden kendisine bu mütekaidin gö nü yaparsa onun bu dosyayı bulması ihtimalinin kuv olduğunu söylemişler.

Adamcağız bu ücreti de vadetmiş. Fakat bir t senedini bulduramamış. Öğle tatili bir saattir. Kendi dinleyecek fazla vaktim yoktu. Anlaşıldı, işin görülı miş. Şikâyet ediyorsun öylemi ? dedim. Adamcağız şi yetim yok, dosyanın buldurulmasını rica ediyorum, diye vap verdi.

Hemen kendisine bir kâğıt kalem verdim bir masa gö terdim. Burada oturup bana söylediklerini yazmasını te

bih ettim . Saat on üçten evvel geleceğimi, o zaman kendisini dinlemek için daha çok vaktım olacağını söyledim .

İşime döndüğüm vakit sikâyetci istediğim yazıyı bitirmiş, beni bekliyordu.

Şikâyetnameyi beraber bir defa daha okuduk . Önümde imzasını da attı . Hiç unutmam bir salı günü idi . Cumartesi günü tekrar gelmesini söyliyerek sikâyetnameyi aldım . O gittikten sonra kâtipleri çağırdım . Bu şikâyetnameyi okuyunuz, icabeden notlarınızı alınız; dedim . İş bittikten sonra şikayetnameyi masanın gözüne koydum . Kendilerine cumartesi sabahına kadar mühlet verdim . Bu müddet içinde ya dosyayı bulacaklar , yahut bu dosyanın zayi olduğuna dair müşterek bir zabıtvarakası tanzim edip getireceklerdi . Eğer dosya bulunmazsa getirdikleri zabıtvarakasını bir tezkere ile alâkalı mercie gönderecektim .

Iş buraya kadar gitmedi . Cumartesi günü sabahı odama girdiğim zaman dosyayı masamın üzerinde buldum . Kâtipler de , iş sahibi de memnundu .

***

Babamın bana söyledikleri

Beş altı senedenberi kulakları tamamen sağırlaştığı dan yazıhanesini kapamış, hastalığının tedavisi ile meşgul dü. Artık iyileşme ümidi kalmamıştı. 1926 — 1927 yılı tatilini geçirmek için Almanyaya gittiğim zaman ona b işitme aleti alıp göndermiştim. Buna büyük ümit bağlamış kutuyu açıp Samsundaki kulak mütehassısına götürmüştü Mütehassıs uzun uzun tecrübelerden sonra aletin bozuklu ğuna hükmetmişti. Alet benim yazdığım gibi çalışmıyo du. Parise döndüğüm vakit aldığım mektupta bu hadi seden babam acı acı şikâyet ediyordu. Üstelik komşu larımızdan babama nisbetle daha az sağır olan bir zata d tatbik edilen bu aletten müsbet bir netice alınamamıştı. Beyhude bir sürü para harcamış, zavallı ihtiyarı haftalarca ümit ve intizar içinde bırakmıştım.

Düşündüm ; bu işde bir yanlışlık vardı. Ben aleti alır- ken dikkatle muayene ettirmiş, sağlam olduğunu gördük- ten sonra satın almıştım. Bu aletleri satan mağazaya bir Alman dostumla beraber gitmiştim. Her halde tecrübede kusur yoktu. Acebâ mağaza bizi aldatmış, sağlam ve işler bir aletin tecrübesini yaptıktan sonra babama bozuk

ve işlemez bir alet mi göndermişti? Ben bir ecnebi idim. Aleti satın aldığım yerde ikamet etmiyordum; bir kaç gün sonra Almanyayı terkedecektim. Mağazanın bir daha kendilerini arayıp soramıyacağımı düşünerek böyle bir hile yapması ihtimali vardı. Fakat bunun yanında şöyle bir ihtimal daha hatıra geliyordu: aceba aletin makanizmasını Samsundaki kulak mütehassısı anlamış, aletin hakikaten bozuk olduğunu tesbit edebilmiş mi idi? Hüküm vermeden bu ehemmiyetli meseleyi halletmek lâzımdı. Hemen babama bir mektup yazdım. Mağazadan aldığım ve yanımda muhafaza ettiğim resimli kitaptan babama gönderdiğim aleti gösteren sahifeyi kestim. Elektrik cereyanını açıp kapayan düğmeyi kırmızı bir okla işaret edip gerekli izahatı verdim. Alet yine işlemezse bana göndermesini rica ettim.

Babam mektubumu aldığı zaman aleti postahaneye gönderiyormuş. Benim aklıma gelen şüphe onun zihninde de uyanmış. Ziya Nuri paşadan aletin tetkikini istiyecekmiş. Mektup gelince evdeki çocuklardan birini koşturmuş. Aleti geri getirtmiş. Bu defa resimle aleti karşılaştırınca benim işaret ettiğim düğmeyi bulmuşlar. Düğme oynatılınca o kadar şiddetli bir ses çıkmış ki zavallı babacığım hemen aleti çıkarmak zorunda kalmış. Kabahat bende. Bana çok sağırım diye yazmıştı. Ben de en kuvvetli aleti almıştım.

İşte bu kulak işini bir defa daha tetkik ettirmek için İstanbula gelmişti. Muhtelif mütehassısları dolaştık. Çaresini bulamadılar. Bu seyahat hiç olmazsa babacığım için bir tebdili hava ihtiyacını karşılamıştı.

Bir gün yan yana oturduk. Konuşuyorduk. O, bana

söylemek istediklerini söylüyor, ben cevaplarını yazarak veriyordum. Benim evden sabahları erken çıkışım, akşam yemekten sonra odama çekilip işlerimle meşgul oluşum nazarı dikkatini celbetmiş.

Oğlum, sen sabahları doğru mahkemeye mi gidiyorsun, yoksa başka işlerin mi var?. dedi. Başka işim olmadığını, muayyen saatte işe başlıyabilmek için böyle erken çıktığımı söyledim. Akşamları odamdaki çalışmalarımın mevzuunu öğrenmek istedi. Dosyaları okuyorum; muhakemeler için hazırlık yapıyorum dedim. Gözlerini sabit bir noktaya dikerek uzun uzun düşünceye daldı.

Ne düşündüğünü sordum.

Bütün hakimler böyle çalışsa, makhemelerde yapılacak iş kalmaz oğlum, dedi. Hayatını adliye kalemlerinde ve sonra dava vekili olarak yine adliyede geçirmiş artık yapacak bir işi kalmamış ihtiyar babamın bu hükmü de beni düşündürdü.

*
* *

Beyoğlu mahkemesinde bir avukatın veda sözleri

İktisat Vekâletinden Hukuk Müşavirliğine tâyin edildiğime dair bir telgraf aldım. Artık kaza salâhiyetim kalmamıştı. Zaten bir gün sonra da mahkeme tatile giriyordu. Ortada imza edilmemiş vesika kalmaması için son gayretleri sarfediyordum.

Beni evvelâ sinamaya, sonra boğaziçinde bir mehtap alemine davet edip nazikâne ret cevabı alan ve nihayet Havrada musiki ziyafetine çağıran ağır başlı bir avukatla koridorda karşılaştım. O, mahkemeden ayrılacağımı haber almıştı. Kendisine veda ettim.

Söze şöyle başladı:

Siz artık buradan ayrılıyorsunuz; bir daha buraya dönmiyeceğinizi biliyorum. Benim de İktisat Vekâletinde işim yok. Bu anda sizinle aramızdaki çalışma bağları çözülmüştür. Bundan sonra bizi tesadüf görüştürebilir. Söyliyeceğim şeylerin hiç bir menfaat gayesi takip etmediğini anlatmak için bu izahatı veriyorum.

Sonra şöyle devam etti :

Buraya geldiğiniz zaman mahkemenin çalışma sistemini yeni bir takım kaidelere bağladınız. Bunların içinde en çok gücümüze giden müracaat saatlerinin sıkı bir surette tahdit edilmesi idi. Hakkınızda meslekdaşlar arasında epiyce dedi kodu yaptık. Sizi beğenmedik. Ortaya koyduğunuz kaideleri birer zübbelik eseri olarak vasıflandırdık. İlk günlerin karışıklığı bizi görüşümüzde haklı çıkarıyor gibi idi. Fakat yavaş yavaş biz o nizama alıştık. Müracaat zamanlarının günde iki belli saate sıkıştırılması bizim tahmin ettiğimiz kadar bizi üzmedi. Hatta bu nizamlama ameliyesi bize hangi işlerin peşinde hangi zamanlarda koşmak gerektiğini öğretti. Üç beş defa tecrübe ettim. Müracaat saatinin son dakikalarında olduğu gibi ilk dakikalarında da yanınıza geldim. Sizi masanızın başında oturmuş, bizi beklerken gördüm. Dahası var. Mahkemede tesis ettiğiniz bu nizam bizim yazıhanelerimizdeki hayatımız üzerinde de tesirini göstermekte gecikmedi. Belli zamanlarda müşterilerine randevu verebilir hale geldik. Şimdi anlıyoruz ki bizim sıkıntımız müracaat saatlerinin azaltılmasından ileri gelmiyormuş ; bizi her zaman kabul edeceğini vadeden hakimlerin belli zamanlarda iş başında bulunmamasından doğuyormuş.

*
* *